

PARTNERSHIP AGREEMENT

CCI	[15]
Title	[255]
Version	
First year	[4]
Last year	[4]
Commission decision number	
Commission decision date	

1. Selection of policy objectives {8(1)(a)}

Table 1. Selection of policy objective with justification

Selected policy objective	Programme	Fund	Justification for selection of a policy objective
ЦП 1	Програма за конкурентоспособност и иновации в предприятията Програма за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация	ЕФРР	<p>Ниска продуктивност и незадоволително представяне на научноизследователската и иновационната система, както по отношение на научните организации и бизнеса по отделно, така и по отношение на взаимодействието между тях. Фрагментация на политиката, нужда от продължаване на реформите в двете сфери, преодоляване на недофинансирането и развитие на устойчива национална екосистема:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ страната се намира в групата на “скромните” иноватори с иновационно представяне от 49% от средно европейското;¹ ▪ недостатъчно финансиране на сектора - на 27-мо място в ЕС по дял на публичните разходи за НИРД 0.75% от БВП;² ▪ данните от 2018 г. за иновационната активност на предприятията показват: спад от 15% в сравнение с 2011 г. на МСП със собствена иновация; спад от 16% на МСП с технологични (продуктови и/или процесни) иновации; спад от 5.6% на МСП с нетехнологични (маркетингови и организационни) иновации; спад от 81%, при продажба на нови за пазара и нови за фирмата продукти като дял от оборота; и спад с 27% на предприятия с осигурен достъп до обучение в областта на ИКТ; ▪ незадоволителни резултати от функционирането на научната система, включително слаба интернационализация (малък брой съвместни научни публикации с чуждестранни водещи организации и чуждестранни докторанти, реализирани в реална среда патенти) и липса на връзка с бизнеса;

¹ Европейско иновационно табло 2019 г.

² Пак там

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ неефективно сътрудничество между научните организации и предприятията, резултиращо в ниски нива на технологичен трансфер, съвместни разработки, прилагане на за интелектуална собственост и комерсиализация на резултатите от научните изследвания; ▪ ниска привлекателност на научната система, поради остаряло технологично оборудване, липса на кадри и приложимост на изследванията (5 пъти под средното за ЕС-28); ▪ забавена модернизация на висшето образование и слаба връзка с научноизследователските звена в страната и с бизнеса, както и липса на съвместни усилия и изследователски програми; ▪ ниски резултати в областта на човешкия капитал, изследователската и иновационна дейност (Глобален иновационен индекс 2019); През 2018 г. броят на заетите с научни изследвания и развойна дейност в България отбелязва ръст на годишна база от над 10%. Делът на бизнеса в институционалната структура по показателя достига близо 46%; ▪ нисък потенциал за задържане на таланти (125-то място в света) и привличане на таланти (110-то място); ▪ липса на (дигитални) ключови умения и интердисциплинарни компетентности на човешкия капитал в системата на научните изследвания и иновациите и недостатъчен персонал, зает с НИРД; ▪ фрагментирана и неравномерно териториално разпределена научноизследователска и иновационна инфраструктура и потенциал (човешки, технологичен, проектен) с липса на стратегически фокус и недостатъчна натовареност. <p>Неоползотворен потенциал за растеж на МСП поради все още ниски равнища на технологично представяне, недостатъчна предприемаческа активност, ниска степен на дигитализация и интернационализация:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ преобладаващ износ на ниско и средно ниско технологични продукти; ▪ ниска предприемаческа активност и умения, обуславящи слаборазвита предприемаческа еко-система (възможност за реализиране на допълнителен потенциал в съответствие с индекса Total early-stage Entrepreneurial Activity (TEA) на GEM, който през 2018 г. за България е 6%); ▪ само 8.6% от предприемачите в България посочват, че техните продукти или услуги са нови за крайните потребители;
--	--	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ много малка част от българските предприемачи (6.5%) използват публично финансиране по национални програми за насърчаване на предприемачеството и малкия бизнес; ▪ добре развита стартър екосистема в сферата на deep tech или високите технологии; Страната е с най-голям брой фин-тех фирми в Югоизточна Европа – необходимост от подкрепа в последващите фази на развитие и растеж; ▪ най-ниските нива на производителност сред ДЧ въпреки сериозния ръст на добавената стойност (60.5% за МСП и 83.9% при микропредприятията); ▪ дялът на добавената стойност, генериран от МСП във високо-технологичните производствени сектори и интензивните на знания услуги достигна от 22% през 2008 г. до едва 27% през 2019. ▪ нисък среден дял на най-съвременните машини и оборудване във фирмите (EIB, 2017); ▪ степента на интернационализация на дейността на МСП продължава да изостава спрямо средното равнище в ЕС във всичките й измерения – износ, обмяна на ноу-хау и участие в международни проекти. Относителният дял на предприятията, осъществили износ за ЕС е 7.9% за 2017 г. при средно 10% за ЕС; ▪ ниско ниво на предприемачески умения. <p>Изоставане в темповете на дигитализация в икономиката, публичния сектор и обществото:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ на последно място в ЕС по Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI), като средната интензивност на цифровизиране на предприятия е едва 12%; ▪ липса на дигитална свързаност на университетите и научните организации и достъп до отворени данни и научни резултати; ▪ ниски нива на специализирани дигитални умения, свързани с развитието на предприятията; ▪ 47-мо място през 2018 г. по Индекс за развитие на електронното управление (E-Government Development Index) на ООН; ▪ 25-то място в измерението „Цифрови обществени услуги“ за 2019 г. на DESI; ▪ недостатъчна сигурност и непрекъснато усложняване на обстановката в киберпространството, при нарастване на регистрираните нарушения в и от българското Интернет пространство
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ рязко нарастване на инцидентите със значително увреждащо въздействие в мрежовата и информационната сигурност: инциденти, дължащи се на измама (phishing) и инциденти, дължащи се на злонамерен код (malware); ▪ недостатъчен експертен и технически капацитет за активно и ефикасно противодействие на киберзаплахите; ▪ фрагментирани, неструктурирани и оперативно несъвместими данни; ▪ недостатъчно развита облачна инфраструктура и облачни услуги; <p>Принос към национални цели и приоритети</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ принос към национални приоритети 2 и 3 на ос на развитие 1 и национален приоритет 10 на ос на развитие 4 на България 2030; ▪ принос към изпълнението на специфична препоръка 3 на Съвета за 2019 г.; ▪ принос към изпълнението на отделни аспекти от Цел 8, Цел 9 и цел 16 от Целите за устойчиво развитие на ООН.
ЦП 2	<p>Програма за конкурентоспособност и иновации в предприятията</p> <p>Програма за околна среда</p> <p>Програма за транспортна свързаност</p> <p>Програма за морско дело, рибарство и аквакултури</p>	<p>ЕФРР</p> <p>КФ</p> <p>ЕФМДРА</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ най-енергоемка икономика в ЕС, изразходвайки 3.6 пъти повече енергийни ресурси за производство на единица БВП от средния енергиен разход в ЕС; ▪ най-въглеродно интензивната държава – членка на ЕС с интензитет на емисиите на парникови газове към 2016 г. 4.3 пъти по-висок от средното за ЕС ниво; ▪ основният напредък в областта на ВЕИ е постигнат до 2013 г. (19%), докато през последните години напредък не се наблюдава; ▪ най-ресурсоемка икономика в ЕС, изразходвайки 6.8 пъти повече суровини за производство на единица БВП от средния суровинен разход в ЕС; ▪ 22% от предприятията не предприемат усилия за повишаване на ресурсната ефективност при средна стойност в общността 13% за 2015 г.; ▪ изоставане в процеса по трансформиране на икономиката от линейна към кръгова – на последно място в ЕС по производителност на ресурсите; ▪ на последното място в ЕС през 2017 г. по отношение на прилагането на принципа на кръгова икономика и внедряване на екоиновационни дейности според Европейски екоиновационен индекс; ▪ силна амортизираност на водопроводната мрежа; ▪ ниска степен на съответствие с изискванията на директивата за пречистване на градските отпадъчни води; ▪ необходимост от намаляване на дела на депонираните отпадъци - нивото през 2017 г. от 61.8% е над 2.5 пъти по-високо от средното за ЕС;

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ необходимост от подобряване качеството на атмосферния въздух поради интензифициране на проблема с концентрацията на фини прахови частици; ▪ необходимост от осигуряване на надеждно прилагане на законодателството за опазване на природата; ▪ България е разположена в особено уязвим към изменението на климата регион – необходимост от усилия за доизграждане на цялостна и разгърната система за управление на рисковете от бедствия; ▪ лошо състояние на риболовния флот, ниско качество на рибарската инфраструктура, ▪ необходимост от модернизация на рибарския флот и пристанищната инфраструктура, за да се осигурят условия за по-отговорно и устойчиво рибарство, базирано на опазването на биологичните ресурси чрез селективност, ниско замърсяване вследствие на риболова, както и увеличаване на социално-икономическите придобивки на заетите оператори; ▪ остаряла материално-техническа база в стопанствата за аквакултура – необходимост от развитие на стопанства, базирани на знанието, отговорно отношение към ресурсите и опазването на околната среда чрез изграждането и модернизацията на устойчиви системи за аквакултура; ▪ растящо търсене в страната и повишаване на средногодишното потребление на човек от населението на риба и рибни продукти – подкрепа за развитието на устойчива система за предлагане на пазара (маркетинг) на продукти от риболов и аквакултури, добавяне на стойност, преработка на отпадъците от риболов и аквакултури в продукти с висока пазарна стойност; ▪ поощряване на местни производители на водни организми и продукти от тях, както и на местен устойчив улов; ▪ необходимост за допълнително развитие на рамката за международно сътрудничество в Черно море; ▪ принос към изпълнение на изискванията на Директива 2016/2284 и Директива 2008/50/ЕО; ▪ принос към изпълнението на Национална програма за подобряване качеството на атмосферния въздух 2018 – 2024 г., Национална програма за контрол на замърсяването на въздуха 2020 – 2030 г.; Национална стратегия за адаптиране към климатичните промени; Националната приоритетна рамка за действие по Натура 2000; Стратегия за биологичното разнообразие; Национален план за опазване и устойчиво ползване на биологичното разнообразие и генетичните ресурси 2020-2024 г.; Национална стратегия за намаляване на риска от бедствия 2018
--	--	---

			<p>- 2030 г.; Национален план за управление на отпадъците за периода 2021-2028 г.; Стратегия и план за действие за преход към кръгова икономика на Република България за периода 2021-2027 г.; Интегриран план в областта на енергетиката и климата за 2021-2030;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ принос към национални приоритети 4, 5 и 6 на ос на развитие 2 и национален приоритет 9 на ос на развитие 3 на България 2030; ▪ принос към изпълнението на специфична препоръка 3 на Съвета за 2019 г.; ▪ принос към Цели 2, 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14 и 15 от Целите за устойчиво развитие на ООН.
ЦП 3	Програма за транспортна свързаност	ЕФРР КФ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ приемливо ниво на изграденост и електрификация на железопътната инфраструктура, но влошено състояние, включително ниска средна техническа скорост, и висока степен на амортизираност на подвижния състав, които рефлектират в продължаващия отлив на ползватели на предлаганата услуга в пътническия сегмент; ▪ нарастването на дела на автомагистралите в последните години е недостатъчно за преодоляване на същественото изоставане по отношение на покритието със скоростни пътища спрямо ЕС - покритието с автомагистралаи и скоростни пътища е едва 0.006 км/км², първокласните пътища са 14.7%, а автомагистралите едва 3.7%. от общата дължина на републиканската пътна мрежа; ▪ около 1/3 от републиканската пътна мрежа остава с лошо качество на пътната настилка със значими импликации за свързаността на регионите, както и за пътната безопасност; ▪ недостатъчно развит воден транспорт в страната – основни проблеми остават влошеното техническо състояние на пристанищните терминали, лошото състояние на инфраструктурните връзки с републиканската пътна и железопътна система и оставащите навигационни проблеми в българския участък на река Дунав; ▪ към 2015 г. степента на завършеност на отсечките от основната TEN-T мрежа в страната възлиза на едва 50%, което е петият най-нисък резултат в рамките на ЕС; ▪ липса на адекватни информационни системи, което води до неизпълнение на изискванията за оперативна съвместимост и невъзможност за прилагане на съвременните информационни технологии в транспортното планиране и управление на превозния процес; ▪ Принос към изпълнението на Интегрираната транспортна стратегия в периода до 2030 г.; ▪ принос към национални приоритети 7 и 8 на ос на развитие 3 на България 2030; ▪ принос към изпълнението на специфична препоръка 3 на Съвета за 2019 г.;

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ принос към изпълнението на Цел 3, Цел 9 и Цел 11 от Целите за устойчиво развитие на ООН.
ЦП 4	<p>Програма за развитие на човешките ресурси</p> <p>Програма за образование</p> <p>Програма за храни и основно материално подпомагане</p>	ЕСФ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ неблагоприятни демографски тенденции като намаляваща раждаемост, застаряване на населението и засилена урбанизация, които съчетани с по-високи нива на смъртност и интензивна външна миграция, поставят сериозни предизвикателства пред бъдещото функциониране на системите на социално осигуряване и подпомагане, здравеопазване, образование и публични финанси; ▪ тенденции за увеличение на отрицателния естествен прираст (-5.7 на 1 000 души при -0.2 средно за ЕС); ▪ една от държавите с най-ниска раждаемост в ЕС; ▪ висок дял на смъртност от болести на органи на кръвообращението (65%); ▪ намаляване на населението в трудоспособна възраст – за последните десет години относителният дял на населението на възраст 15-64 години в общото население е намалял от 68.9% на 64.7%, при относително постоянен темп на намаляване от 1.4% средногодишно през последните седем години; ▪ коефициентът на икономическа активност на населението на възраст 15-64 г. е 71.5% за 2018 г. при средно ниво 73.7% за ЕС; ▪ коефициентът на заетост на населението на възраст 20-64 г. е 72.4% за 2018 г. при средно ниво 73.1% за ЕС; ▪ ръст на коефициента на безработица в резултат на кризата, произтичаща от корона вируса. Съгласно пролетната прогноза на ЕК от 2020 г., коефициентът на безработица ще достигне до 7% през 2020 г.; ▪ висока вариация на коефициента на заетост по райони - 6.8% за 2018 г.; ▪ публичните разходи за образование като процент от БВП са 3.6% за 2018 г. при средно 4.6% за ЕС; ▪ 83-то място в света и 26-то място в ЕС по показателя качество на образователната система в изследването Global Competitiveness Report 2017-2018 на Световния икономически форум, като за последните десет години страната влошава представянето си с 19 позиции; ▪ включените деца в образование и грижи в ранна детска възраст са 83.9% за 2018 г. при 95.4% средно за ЕС; ▪ 47% от 15-годишните са функционално неграмотни, 46.5% са с постижения под критичния праг в областта на науката, а 44.4% са с недостатъчно ниво на умения по математика като изоставането спрямо ЕС е повече от двойно във всички области на изследването PISA 2018; ▪ все още висок дял на необхванатите в различните степени на образованието;

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ делът на преждевременно напусналите образование и обучение достига 12.7% през 2018 г. при 10.6% средно за ЕС; ▪ участието в учене през целия живот обхваща 2.5% от лицата на възраст 25-64 години през 2018 г. при средно за ЕС 11.1%; ▪ според DESI 2019 едва 29% от населението притежават поне основни умения в областта на цифровите технологии (57% средно за ЕС), 64% от гражданите използват интернет (83% средно за ЕС), докато 27% никога не са го ползвали (най-висока стойност в ЕС); ▪ една от държавите-членки с най-висок дял на младите хора между 15 и 24-годишна възраст, които не са нито в образование, нито в обучение, нито в заетост – 18.1% за България при средно ниво от 12.9% за ЕС през 2018 г.; ▪ относителен дял на бедните - 22% за 2018 г. при 17.1% средно за ЕС и 26.6% при децата на възраст 0 - 17 като бедността е особено голяма сред най-уязвимите групи; ▪ най-висок относителен дял на населението, живеещо в тежки материални лишения, три пъти по-висока от средната за ЕС (20.9% за 2018 г.); ▪ най-високо неравенството в разпределението на доходите в ЕС - 7.7 пъти разлика между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от домакинствата при средно 5.2 пъти в ЕС; ▪ 26-то място в ЕС по правителствени разходи за социална защита - 12.4% от БВП средно за последните десет години при средно ниво за общността 18.9% от БВП; ▪ разходи за здравеопазване от 8.2% от БВП при 9.9% средно за ЕС, като само 51% идват от публични източници; ▪ принос към национален приоритет 1 на ос на развитие 1 и национален приоритет 11 на ос на развитие 4 на България 2030; ▪ принос към изпълнението на специфична препоръка 4 на Съвета за 2019 г.; ▪ принос към изпълнението на Цели 1, 2, 4, 5, 8 и 10 от Целите за устойчиво развитие на ООН.
ЦП 5	<p>Програма за развитие на регионите</p> <p>Програма за морско дело, рибарство и аквакултури</p>	<p>ЕФРР</p> <p>ЕФМДРА</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ продължаващо задълбочаване на регионалните различия – както между районите от ниво 2, така и на по-ниско териториално ниво, а също и по оста градски-селски райони; ▪ Югозападният район, в който попада основният икономически център на страната – столицата София, формира 47.9% от БВП на страната през 2016 г., като увеличава приноса си с 2.4 процентни пункта за последните 10 години; ▪ по показателя БВП на човек от населението районите на България изостават значително от средното равнище, както и от водещите райони в ЕС - Северозападен район продължава да заема

			<p>последното място в класацията на районите в ЕС по този показател с 29% от средното ниво за ЕС, следван от СЦР;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ разликата между най-развития (София-град) и най-изостаналия (Видин) в икономически план NUTS III район нараства от 43 пъти през 2007 г. до 65 пъти през 2016 г.; ▪ продължава тенденцията на урбанизация, като концентрацията на населението в градовете нараства допълнително и достига 73.4% през 2017 г., спрямо 70.7% през 2007 г.; ▪ основни проблеми пред развитието на градовете остават все още незадоволителното (на места) състояние на образователната, здравната, културната, спортната и техническата инфраструктура, състоянието на физическата среда и благоустройството, лошото качество на пътната настилка на пътищата от I-III клас и особено на тези от общинската пътна мрежа, ниската енергийна ефективност на многофамилните жилищни сгради, както и на обществените сгради; ▪ неоползотворен потенциал за развитие в различните градове и територии на страната, които изискват целенасочено въздействие и интегриран подход на инвестиции – например в областта на икономическото развитие, инфраструктурна безопасност, качество на околната среда, развитие на здравеопазването, образованието, спорта, културата, културното наследство и туризма; ▪ необходимост от по-пълноценно използване на възможностите, предлагани от устойчивата синя икономика и превръщането им в основа за развитието на екологичните, културните, социалните и човешките ресурси чрез местните общности, занимаващи се с рибарство и аквакултури; ▪ в преобладаващата част от териториите, зависими от дейности в риболова и аквакултурите, е важно и необходимо да се запазят връзките в местните общности и да се осигури запазване и подобряване на социално-икономическия статус на жителите чрез осигуряване на поминък и запазване на устойчив местен бизнес. Готовността и капацитетът на жителите в тези райони за участие в дългосрочни многосекторни партньорства са все още недостатъчни и неравномерно развити; ▪ необходимост от подкрепа и развитие на дейностите на местно ниво, насочени към опазване и популяризиране/социализиране на природното и културно наследство и устойчивото развитие на местната общност; ▪ принос към изпълнението на специфични препоръки 3 и 4 на Съвета за 2019 г.; ▪ принос към национален приоритет 6. на ос на развитие 2., национален приоритет 9. на ос на
--	--	--	---

			<p>развитие 3. и национални приоритети 12. и 13. на ос на развитие 5. на България 2030;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ принос към изпълнението Цел 3, Цел 8, Цел 11 и Цел 12 от Целите за устойчиво развитие на ООН.
--	--	--	---

2. Policy choices, coordination and complementarity {8(1)(b)(i-iii)}

Цел на политиката 1: По-интелигентна Европа чрез насърчаване на иновативния и интелигентен икономически преход

На наднационално ниво, планираните интервенции по тази цел на политиката са мотивирани и в голяма степен предначертани от амбициозните цели на стратегията за растеж на ЕС – Зелената сделка, както и от водещия приоритет на ЕК за цифрова трансформация на Европа. На национално ниво, стратегическа отправна точка за интервенциите са приоритетите на Националната програма за развитие България 2030 по оста „Иновативна и интелигентна България“, Иновационната стратегия за интелигентна специализация, Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017-2030 г., Националната стратегия за насърчаване на МСП в България 2021-2027 г., националната стратегическа рамка за изкуствен интелект и Националният стратегически документ „Цифрова трансформация на България за периода 2020-2030“. Политиката в тази сфера фокусира усилията за икономическото развитие чрез модернизиране и подобряване на качеството, резултатите и продуктивността на научната и иновационна система, развитието им в екосистема и създаване на благоприятни условия за по-високо технологично развитие, привличане на водещи учени и развитие на млади кадри, устойчив растеж на предприятията и цифровата трансформация в тяхната взаимоотнообвързаност и синергия.

Пандемията COVID-19 предизвика тежка извънредна ситуация, която засегна гражданите, обществата и икономиките. Освен че постави националните здравни системи под силен натиск, тя причини смущения в световните вериги за доставки, нестабилност на финансовите пазари и сътресения в потребителското търсене. Икономиката на България бе засегната тежко от кризата и това се отрази както на сектора на услугите, така и на производствения сектор. Отрицателното въздействие беше утежнено от намаляващото търсене и предлагане, както и от смущенията в световните вериги за създаване на стойност. Кризата подчерта значението на науката, технологиите и иновациите като решаващи фактори във всеки сценарий за излизане от кризата, икономическото възстановяване и стратегическото значение на ефективната публична администрация и на доброто функциониране на електронното управление. Ефектите за ограничаване на наличния финансов ресурс извеждат необходимостта да се заложи на засилено използване на финансови инструменти за планираните интервенции, включително в комбинация с безвъзмездната подкрепа, както по отношение на интервенциите по ЦП 1, така и по останалите цели на политиката, съобразно спецификите на конкретните подкрепени инвестиции.

За адресиране на дефицитите в развитието са изведени следните приоритети на политиката:

- повишаване на качеството, капацитета и продуктивността на научно-изследователската и иновационна екосистема;
- устойчив растеж на предприятията и развитие на предприемаческата екосистема и бизнес среда;
- повишаване на темповете на дигитализация на предприятията и дигитализация на публичния сектор в полза на гражданите и бизнеса;
- обезпечаване на високо ниво на киберсигурност.

Едновременно с това чрез засилената роля на иновациите и научните изследвания в създаването на новите технологии, иновативни решения, процеси и бизнес модели, като хоризонтален приоритет ще се подкрепи прехода към кръгова и зелена икономика, в контекста на амбициозните цели на Зелената сделка.

Водещият подход в изпълнението на тези приоритети е осигуряването на допълване, синергия и обвързаност на планираните мерки по посока постигане на основната цел. Планираните национални инвестиции стъпват върху картографиране на потенциала и възможностите и идентифициране на ключовите сфери и проекти на развитие. За целта са използвани приносът на Световна банка, свързан с анализ на научно изследователската и иновационна система в България, приносът на Съвместния изследователски център на ЕК по отношение на централните за върхови постижения и централните за

компетентност и доклада по проекта за индустриалния преход, оценките и анализите на изпълнението на отделните програми за периода 2014-2020 г. с принос в сферата, анализите и оценката на Иновационната стратегия за интелигентна специализация за периода 2014-2020 г., и тези свързани с подготовката на новата стратегия. Не на последно място, планираните инвестиции вземат предвид научените уроци от икономическите и социални турбуленции, произтичащи от COVID-19 пандемията.

Повишаване на качеството, капацитета и продуктивността на научно-изследователската и иновационната система

Водеща цел при избора на политики и интервенции в тази сфера е преодоляването на фрагментацията в развитието на научните изследвания и иновациите чрез засилване на взаимодействието между двете сфери и намаляване на регионалните различия в полза на интелигентния икономически преход на страната.

Българските предприятия предприемачи, клъстери, научни и генериращи знание звена (София тех парк, индустриалните паркове, институциите от системата на училищното и висшето образование и публичните институции) в сферата се нуждаят от надеждни връзки и доверие, за да обменят свободно знания и опит помежду си. Осъществяването на това взаимодействие изисква адекватна система за трансфер на знания и технологии и подходящи стимули, политики и програми за пазарната и икономическа реализация на продуктите от това взаимодействие. Иновационната стратегия за интелигентна специализация залага отворен модел на научна и иновационна екосистема, който позволява нейното взаимодействие с екосистемите на другите европейски и световни икономики в една интензивна на знание цифрова среда. Всяка една от планираните и изпълнявани интервенции се разглежда през призмата на своето участие и принос към развитието на националната научно-изследователска и иновационна екосистема.

Постигнатите резултати през двата програмни периода са отправна точка за надграждане на новите инвестиции. Равносметката показва:

- Важност на средата за развитие на иновациите и изследванията и необходимост от мерки за целенасочено развитие на национална научно-изследователска и иновационна екосистема.– Политиката и мерките в сферата на научните изследвания и иновациите са разпокъсани и недостатъчно координирани по между си, липсват устойчиви и добре развити връзки и взаимодействия между отделните участници, което възпрепятства ефективното използване на ресурсите, и пълноценно участие в европейското и световна научно и иновационно пространство;
- След присъединяването на България към Европейския съюз през 2007 г. Европейските структурни и инвестиционни фондове осигуряват най-големия дял от публичното финансиране за иновации в страната. Поради тази причина един от най-сериозните дефицити на иновационна стратегия за интелигентна специализация за периода 2014-2020 г. е нейната ограниченост до възможностите на инструментите, съ-финансирани от европейските фондове. Предизвикателството пред новата стратегия е преодоляването на това ограничение и превръщането на документа в пълноценна стратегическа платформа на политика на страната за развитие на научните изследвания и иновациите в полза на икономическия преход на страната при пълноценно и устойчиво използване на всички национални и европейски инструменти.
- Преодоляване на задълбочаващите се регионални дисбаланси в развитието на регионалния научен и иновационен потенциал. С Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014 - 2020 страната направи опит да насърчи НИРД и иновационното развитие на регионите чрез създаване на регионална специализация на NUTS2 ниво. Новата Стратегия поставя за свой ключов приоритет балансираното регионално развитие в сферата, а териториалният подход, заложен в програмата за регионално развитие, допълва усилията с развитие на другите сфери, което позволява комплексно въздействие върху развитието на регионите.
- Дългосрочно развитие, устойчиво управление на изградената и изграждаща се научно-изследователска и иновационна инфраструктура. Предизвикателствата пред развитието на София Тех Парк и изграждащите се центрове за върхови постижения и центрове за компетентност изведоха на преден план: ефективността на модела на управление на тези структури; необходимостта от ясна визия за тяхното дългосрочно развитие и устойчивост при пълноценно използване на възможностите и потенциала, който имат;

- Интензифициране на взаимодействието между бизнеса, научните организации и висшите училища и капитализиране на резултатите от него.- Междинна оценка на ОПИК 2014-2020 г., междинната оценка на ИСИС и Анализът на пречките пред разпространението на иновациите показват, че най-голям дял от предприятията създават иновации самостоятелно или в партньорство с други предприятия. Партньорството с научните организации има неформален характер и е далеч от пълноценното използване на неговият потенциал за иновативното и НИРД развитие на българските предприятия и икономика;
- Създаване на условия и развитие на устойчива система за трансфер на знания, технологии и иновации. Анализите показват крехкост на тази система в страната – продукт основно на неустойчиви инициативи по линия на европейски фондове през двата финансови периода. Развитието на системата стои в основата на връзките между отделните елементи на националната екосистема и е фактор за осъществяване на интелигентната икономическа трансформация на страната.
- Устойчиво развитие на иновационна start-up система и иновационните кълъстери. Резултатите и оценката на направените до момента инвестиции в тази сфера показват нужда от създаване на условия и предпоставки за устойчиво развитие и жизненост на подкрепените до момента иновационни стартиращи предприятия и иновационни кълъстери, умения и условия за трансфер на технологии и пазарна реализация на създадените продукти и услуги.
- Надграждащо развитие на иновационната активност на предприятията. Междинната оценка на ОПИК 2014-2020 показва, че предприятията не се насочват към оригинални научно-изследователски и развойни дейности, а към внедряване на нов продукт или услуга, успешно приложени в практиката чрез закупуване, инсталиране и експлоатация на ново оборудване; подкрепата с безвъзмездна финансова помощ е необходимо да се насочи към рисковата част от инвестициите в тази сфера с фокус върху създаването на нови продукти и услуги, трансфер на технологии и комерсиализация, укрепване на съвместната дейност с генериращите знания звена и бизнеса и осигуряване на пълноценно участие в развитието на научната и иновационна екосистема;
- Интернационализация. Данните на европейските и международни индекси за развитие на иновациите и икономиката³ показват, че интернационализацията на научните организации е с по-добри показатели от тази на предприятията. Взаимодействието между тях би се отразило благоприятно и в това отношение; нужни са и мерки за насърчаване на предприятията и научните звена за оптимално възползване от глобалната среда и пазар и по-добра синергия с европейските програми и политики чрез повишаване капацитета и възможностите за участие на българските научноизследователски организации и бизнеса в Рамковата програма за научни изследвания и иновации и други европейски програми;
- „Анализът на пречките пред разпространението на иновациите“ извежда на преден план като фактор за растеж развитието на човешките ресурси. Опитът от реализираните европейски инвестиции за периода 2014-2020 г. поставя особено остро въпроса за нуждата от подкрепа в тази сфера.
- Обвързване на инвестициите за развитие на научните изследвания и иновациите с тези в продължаващото изграждане на електронното управление в страната поради взаимодействието на двете сфери. Цифровизацията на публичното управление е предпоставка за развитие на цифровизацията на икономиката и всички други сфери на обществения живот. Иновациите и НИРД са фактор за развитие на цифровите услуги и среда. България е сред държавите с изключителен напредък в развитието на един от най-интензивните на знание и технологии сектор – този на информационните и комуникационни технологии. Обвързването на европейските инвестиции в двете сфери дава възможност на страната ни с още по-голяма сила да се възползва от това ключово за нейното развитие предимство. Здравната и икономическа криза, породена от Covid 19, повиши търсенето на цифрови услуги и изведе на преден план възможностите на електронното управление, не само по отношение на предоставяне на навременна, сигурна и актуална информация, но и при осигуряване на непрекъснатост на бизнес процесите и при реакции и справяне с извънредни ситуации.

Отчитайки всичко това новите интервенции се фокусират върху:

³ Европейско Иновационно Табло, Регионален иновационен индекс, Доклад за глобалната конкурентоспособност

- Изграждане и развитие на национална научно-изследователска и иновационна екосистема в полза на интелигентният икономически преход на страната на национално и регионално ниво. Усилията ще се съсредоточат върху засилване на взаимодействието с бизнеса и приложимостта на научните разработки в полза на икономическото развитие на страната чрез създаване на стимули и програми за ефективно използване на наличните знания и инфраструктура на национално и регионално ниво; изграждане и развитие на национални мрежи на взаимодействие; изграждане на система, модел, предпоставки и условия за трансфер на технологии, знания и иновации; стимулиране на патентната продуктивност;;
- Пълноценно развитие и използване на капацитета на научно-изследователската и иновационната инфраструктура и нейното доразвиване и модернизиране на базата на анализ на нуждите и стратегическо приоритизиране; промяна в модела на функциониране, чрез създаване на условия за достъп на МСП до услуги и апаратура за провеждане на високотехнологични и научни изследвания и изграждане на масиви от данни за повторно използване; осигуряване на условия за устойчивост на научните центрове за развитие в приоритетни области на интелигентна специализация, включително централните за върхови постижения, централните за компетентност и развитие на регионалните иновационни центрове; създаване на условия за успешно функциониране и развитие на дигиталните иновационни хъбове;
- Укрепване на връзката между научните организации и бизнеса чрез изграждане на модели, стимулиращи сътрудничеството между тях, които позволяват пълноценен обмен на кадри, знания, продукти и услуги, съвместни разработки, европейски публично-частни партньорства и стимулиращи частните инвестиции в НИРД, акцент върху трансфера на технологии и комерсиализация на продуктите, резултат от вътрешен за научната организацията и предприятията НИРД; сътрудничества с публичния сектор за интегриране на резултати и данни при формулиране на държавните политики;
- Продължаващи усилия за промяна в научно-изследователския фокус чрез въвеждане на различни форми на резултатно ориентирано финансиране, насърчаване на комерсиализацията; работа в мрежи със споделени ресурси; въвеждане на финансиране, основано на подхода на мисиите и инвестиране в стратегически за обществото и икономиката програми;; подобряване на управленските умения и на уменията за работа с големи данни и отворен достъп; осигуряване на свободен достъп до научни резултати и научни данни, условия за съхранението и оптималното им преизползване в полза на икономиката и обществото;
- Изграждане на капацитет и развитие на човешките ресурси за повишаване качеството, продуктивността и приложимостта на научните изследвания и иновациите - усилията ще се насочат към създаване на условия за привличане на водещи учени и развитие на млади кадри, задържане и развитие на специалистите, ангажирани в научната сфера, както и привличане на нови чрез фокусирани програми, участие в стартиращи компании, междусекторна мобилност за ускоряване трансфера на знание и научни резултати и оптимална натовареност на инфраструктурата; Ускорено интегриране и по-ефективно членство на България в Европейски и международни научни и иновационни програми, инициативи и мрежи по-пълно използване на възможностите, които те предлагат, включително чрез финансиране на проектни предложения, кандидатствали по Рамкова програма за научни изследвания и иновации Хоризонт Европа, с Печат за високи постижения, както и подкрепа за участието на МСП в съвместни предприятия; и участие в европейски програми и партньорски мрежи чрез подкрепа за подготовката на международни проекти;;;
- Интернационализация на българската изследователска и иновационна екосистема посредством насърчаване привличането и назначаването на висококвалифицирани чуждестранни специалисти и водещи изследователи, включително чрез нормативни промени; улесняване на реинтеграцията на водещи специалисти от българската диаспора в света; привличане на чуждестранни изследователи в процеса по разработване на иновации, с фокус върху предприятията в етап на растеж; подкрепа за предприятия и клъстерни обединения за участие в междурегионални партньорства, мрежи и платформи за сътрудничество;
- Подкрепа за разработване и внедряване на иновации с фокус върху осъществяването на вътрешни за предприятията НИРД;
- Подкрепа за създаване на стартиращи предприятия, приоритетно с основна дейност във високотехнологичните или средно-високо технологичните сектори на преработващата промишленост и интензивните на знание услуги.

Устойчив растеж на предприятията и развитие на предприемаческата екосистема и бизнес среда

Опитът и резултатите от подкрепата за предприятията, осигурена по линия на европейските фондове през предходния и настоящ програмни периоди водят до следните изводи:

- В макроикономически аспект подкрепата е дала най-значително отражение върху частните инвестиции, последвано от ефектите върху частното потребление, вноса и износа. На ниво отделно предприятие се отчитат ефекти по линия на разширяване на производството, увеличаване на производителността и увеличение на износа. За запазване на този положителен тренд е необходимо целенасочената подкрепа по приоритетни икономически сектори с висока добавена стойност да бъде запазена, като се акцентира върху мерки, осигуряващи устойчивост и възможности за по-нататъшно развитие;
- Въпреки констатираните позитивни ефекти от прилаганите инструменти за подпомагане на сътрудничеството и клъстерирането на предприятията все още съществува потенциал за подобряване на експлоатацията и доразвиване и повишаване на въздействието им върху икономиката на страната;
- Слабата интернационализация на предприятията продължава да бъде една от основните пречки пред развитието на МСП сектора. Това изисква допълнително насочване на усилия и ресурс, при отчитане на спецификите на отделните групи предприятия (средни, малки, микро) и отделни икономически сектори в сътрудничество с техните представителни организации;
- За адресиране на ниската предприемаческа активност и слабо развита предприемаческа екосистема е необходимо продължаване на подкрепата за създаването на нови предприятия в областта на високотехнологичните и средно високотехнологичните производства, както и в интензивните на знания услуги;
- Подобряване на достъпа до финансиране - за периода 2011 - 2020 г. се наблюдава цялостно подобрение на достъпа до финансиране във всички български региони на ниво NUTS 2. Линията следва да продължи в съответствие с актуалните дефицити и трудности пред предприятията;
- МСП остават особено чувствителни към въздействията на бизнес средата – голяма част от тях не са информирани или трудно отсяват съществена информация, която би им дала възможност да развият и разширят своя бизнес; не оценяват стойността на данните, които създават, трудно намират решения за преход към устойчиви бизнес практики и поради това не могат да се възползват от възможностите на дигиталната икономика и трудно адаптират своя бизнес към промени по веригата на стойност. Всичко това предполага, че не е достатъчно единствено да се предостави информация, а да се подпомогне развитието на предприемаческата екосистема и да се подобрят елементи на бизнес средата, които представляват бариери за разрастването на МСП;
- През последните години с промените, настъпили на пазара на труда като водещ проблем МСП отчитат и липсата на умения и достъп до специализирани кадри;
- Прилагането на регионален подход (бонифициране на предприятия в изоставящи райони) при предоставянето на подкрепата през настоящия период показва, че стъпката е правилна, но недостатъчна. За постигане на по-голяма ефективност на инвестициите и балансиране на разликите в икономическото развитие на районите са необходими допълнителни стимули не само на ниво отделно предприятие, но и подобряване на цялостната бизнес среда на местно и регионално ниво, в т.ч. и осигуряване на висококвалифициран човешки ресурс;
- Повишаването на ефективността от инвестициите изискват по-целенасочени усилия и по отношение на комбинирането, синхронизирането и допълняемостта между отделните инструменти както между, така и в оперативните програми;
- Предвид ограничените налични финансови ресурси и огромните нужди на предприятията, както и за повишаване на ефективността на планираните мерки, безвъзмездната подкрепа със средства от ЕС следва да бъде допълвана с използване на финансови инструменти.

Отчитайки всичко това новите инвестиции ще бъдат насочени към:

- създаване на подходяща среда за развитие на предприятията - подкрепа за внедряване на технологични продукти и услуги с висока добавена стойност и принос към икономическия растеж;

- прилагане на tailor-made подходи при адресиране на нуждите на предприятията в зависимост от етапите на жизнения цикъл със стремеж към насърчаване на компаниите във фаза на растеж и фокус върху бързорастящите предприятия;
- създаване и развитие на различни форми на сътрудничество, обмен на информация и консултации в услуга на МСП: подкрепа за създаване и развитие на национални мрежи за провеждане на политиката за МСП: подкрепа за комплексни услуги в полза на МСП на принципа „обслужване на едно гише“; дейности, свързани с привличане на чуждестранни инвестиции и насърчаване на интернационализацията, вкл. чрез развитие на услуги, предоставяни от експортни хъбове;
- предприемачество - насърчаване на предприемаческия дух и създаване на нови предприятия в приоритетни сектори; създаване и развитие на елементи от предприемаческата екосистема (бизнес инкубатори, споделени, пространства, технологични паркове и други); подкрепа за различните подгрупи предприемачество – новостартиращи в приоритетни сектори, семейни предприятия, културни и творчески индустрии, бързорастящи предприятия и други;
- развитие на клъстери, подпомагащи регионалната икономика, растежа на предприятията и насърчаване на интелигентната специализация;
- насърчаване на интернационализацията на предприятията.

Териториален аспект на приоритетите

Анализът на опита и постигнатото до момента с инвестициите от европейските фондове показва ясна нужда от стимулиране на регионалното индустриално развитие чрез по-мощни инициативи, около които да бъде развит териториалния потенциал.

Регионалните инвестиции са насочени към:

- създаване на условия за развитието на регионалните измерения на научно-изследователската и иновационна екосистема, подпомагане на отворените иновации и насърчаване на експериментирането и предприемачеството в районите на страната; насърчаване на иновационните процеси съобразно регионалните дисбаланси, за постигане на устойчиво и балансирано развитие; подпомагане на партньорството между МСП и висшите училища за изграждане на технологично предимство на фирмите за растеж в регионите; създаване на условия за успешно функциониране на дигиталните иновационни хъбове; продължаващо модернизиране и използване на капацитета на високотехнологични лаборатории в университетите за допълване и свързване на научноизследователската и иновационна инфраструктура;
- създаване на условия за ускорено изграждане на модерна индустриална инфраструктура в цялата страна с оглед преодоляване на идентифицираните териториални дисбаланси в инвестиционната активност чрез изграждане и развитие на съществуващите индустриални паркове като предпоставка за привличане на инвеститори в сектори с висока добавена стойност, привличане на стартиращи компании и/или за разширение на малки и средни предприятия.

Инвестициите в индустриалните паркове са планирани като ключов елемент при планиране и използване на европейски средства на регионално ниво. Те се разглеждат, като част от националната индустриална и научно-изследователска и иновационна екосистема и като такива тяхното планиране и изграждане е обвързано с управлението и развитието на изградената и изграждаща се национална научна и иновационна инфраструктура. Държавна агенция за научни изследвания и иновации в координация и сътрудничество с останалите институции и звена, имащи отношение към индустриалната и иновационна политика в страната ще координира планирането и изпълнението на инвестициите в наука и иновации при отчитане на потенциала за развитие на отделните региони и възможностите на научно-изследователската и иновационна система като капацитет и инфраструктура. Този ангажимент гарантира липсата на припокриване и синергия на инвестициите по линия на различните европейски и национални инструменти за финансиране.

- насърчаване на предприемаческата активност и развитие на стабилна екосистема за стартиращи предприятия със специфичен регионален фокус; развитие на предприемаческа култура и умения.

За осигуряване на по-голяма ефективност на намесата на публичния ресурс в тези сфери и за определяне на подходящия инструментариум ще бъдат прилагани нови модели на баланс между

безвъзмездното финансиране и финансовите инструменти въз основа на ясни критерии и на натрупания богат опит от предходните два програмни периода.

Ще бъде продължена и допълнително прецизирана установената практика за координация на използваните механизми на подкрепа с финансови инструменти от различни източници и избягване на припокриването между тях. Търсенето на допълняемост и синергия на секторно и регионално ниво ще осигури ефективност на инвестираните чрез финансови инструменти средства.

Ще се търси гъвкав подход спрямо рамките на нормативните документи, за да се осигури инструментариум за отразяване на актуалните икономически процеси, както в началото на новия програмен период, така и в неговата зрялост. Такъв подход ще осигури възможност за използване на финансови инструменти в сектори и форми и извън класически прилаганите до момента – например в R&I, както и за по-разнообразни квази-дялови инвестиции, подкрепящи предприятия изложени на силно негативни икономически влияния.

Повишаване на темповете на дигитализация на предприятията и дигитализация на публичния сектор в полза на гражданите и бизнеса

COVID-19 пандемията изправи предизвикателство пред функционирането както на бизнеса, така и на публичните системи и разкри някои техни слабости и недостатъци. Недостатъчното ниво на цифровизация беше една от тях, при това - значителна. И въпреки че правителството успя да реагира адекватно, включително и чрез препрограмиране на средствата по ЕСИФ, щеше да бъде много по-лесно и реакцията много по-бърза и ефективна, ако икономиката се характеризираше с по-високо ниво на цифровизация. Ето защо един от основните уроци на кризата е, че са необходими масирани инвестиции в цифровизиране на бизнеса и на публичния сектор.

Дигитализация на предприятията

Инвестициите са насочени към въвеждането на цифрови технологии, цифрови решения и програми, вкл. системи за електронно разплащане сред МСП, подобряване на бизнес средата чрез цифрови технологии: създаване на модул/калкулатор за измерване нивото на цифровизация на предприятията, насърчаване въвеждането на технологии от Индустрия 4.0 в предприятията съобразно стандартите RAMI 4; подкрепа за подобряване достъпа на МСП до технологии, базирани на ИИ, изчислителен капацитет и облачни платформи; изграждане на човешки, научен, организационен и институционален капацитет за развитие на Индустрия 4.0 в България. Предвидени са и интервенции за цифровизиране на дейността на предприятията с оглед подготовка за постигане на по-голяма устойчивост и адаптивност при възникване на кризи (здравни, финансови, икономически).

Дигитализация на публичния сектор в полза на гражданите и бизнеса

Принудителното физическо дистанциране в резултат от разпространението на COVID-19 подчерта важността от изграждане на информационно общество, активно възползващо се от възможностите, които цифровите технологии предоставят. Това извежда на преден план нуждата от ускорение и финализиране на цифровизацията на публичните услуги и насърчаване/поддържане на адекватна цифрова среда за осъществяване на бизнес.

В съответствие с Европейската стратегия за данни, в следващия период България ще осъществи прехода към управление, основано на потенциала на данните. Ефективното създаване, съхранение и използване на свързани данни като основа за развитието на нови технологии и самообучаващи се системи са основополагащи за всички сектори, включително, но не само, за изграждането на чиста и кръгова икономика, интелигентната мобилност, енергийната интеграция, здравеопазването, социалните услуги, транспорта, научната и развойна дейност и др. Свързаните данни ще са основен източник, който ще захранва цифровата икономика.

Информацията, събирана и обработвана от публичния сектор следва да може да бъде използвана и да създава допълнителни икономически и социални ползи за обществото, науката и бизнеса. Поради това е важно да се предприемат по-нататъшни действия, за да се стимулира събирането, съхраняването и високоефективното обработване на данните и тяхната ефикасна и повторна употреба. Основните акценти са върху разширяването на обема на отворените данни, генерирани и обработвани от държавните институции и бизнеса и улесняването на споделянето им. Ключово значение има също осигуряването на подходяща среда за разработване, изследване, внедряване и поддържане на системи базирани на нови технологии. За постигане на максимален ефект, възприетият подход се основава на интегрираност и синергия на заложените мерки с инвестиции в осигуряване на свързаност чрез мрежи с висок капацитет, предвидени в рамките на Механизма за възстановяване и устойчивост на ЕС.

Активно ще се използват възможностите на създадените в рамките на програмен период 2014-2020 г. центрове за върхови постижения, центрове за компетентност и София Тех Парк като научни и научно-приложни хъбове за създаване, използване и популяризиране на съвременни инструменти за обработка на големи масиви от данни и оптимизация на процеси. Ще се търсят възможностите за специализация и тясно сътрудничество на тези центрове в областите: Изкуственият Интелект, Машинното обучение, Интернет на нещата, Виртуална и добавена реалност и Киберсигурност.

За извличане на максимални ползи за обществото от цифровата трансформация на публичния сектор са необходими целенасочени инвестиции за осигуряване на надеждна, функционална и достъпна споделена инфраструктура и облачни услуги, както и осигуряване на ефективност и ефикасност на използваните информационни ресурси и процеси чрез централизирани и хоризонтални решения за е-управление, което ще допринесе за по-лесен преход към икономика, основана на данни, създаване на добавена стойност и изграждане на приобщаващо цифрово информационно общество.

Отчитайки всичко това новите инвестиции ще бъдат насочени към:

- Разработване на модели, стандарти, средства и инструменти за събиране, достъп, съхранение и използване на големи масиви от публични данни в подходящ машинно-четим формат, които могат да бъдат използвани както за изследователска и аналитична дейност, така и за разработване на интегрирани персонализирани и иновативни продукти и услуги за потребителите;
- Развитие на технологични средства за сигурно съхранение и обработка на персонални и публични данни и предоставянето им за ползване от гражданите, бизнеса и администрацията;
- Прилагането на съвременни решения като: математически модели за прогнозиране и оценка на обстановката; експертни системи и системи с изкуствен интелект за подпомагане вземането на решения; системи за координирано планиране, системи за симулации за предварително разиграване на сценарии, анализ на алтернативни решения и обучения; системи за виртуална и добавена реалност за визуализация, анализ на данни и обучения;
- В продължение на извършените инвестиции по Оперативна програма „Добро управление“ - постигане на напълно интегрирани индивидуални и лесни за достъп електронни услуги за потребителите чрез различни устройства по всяко време и от всяко място, както и преминаване към проактивни услуги, основани на аналитични и интелигентни технологични решения чрез разработване на модели на свързани данни;
- Развитие на трансграничните услуги за улесняване на трансграничното използване на данни;
- Провеждане на мащабни кампании, реализиране на различни събития и инициативи за развитие на необходимите дигитални умения за използване на електронните публични услуги и популяризиране на възможностите и потенциала от използване и иновативно преизползване на публичните данни за създаване на допълнителна стойност за икономиката и обществото;
- Развитие на Държавния Хибриден Частен Облак (ДХЧО) и предоставяне на услуги от типа Платформа като услуга (PaaS) и Софтуер като услуга (SaaS);
- Оптимизация на ресурсите и процесите чрез интеграция с други публични облаци и Европейска облачна инфраструктура за използване на налични високотехнологични продукти и услуги.

Обезпечаване на високо ниво на киберсигурност

Цифровите инфраструктури и процеси се превръщат в основен и критичен фактор за управлението и нормалното функциониране на всички ресурси и системи с национално значение, на развитието на конкурентна и иновативна икономика, прозрачно управление и на модерно демократично гражданско общество. Интернет свързаността и скоростта на информационните канали непрекъснато расте, което предоставя нови възможности за отдалечени и облачни услуги, но и нови възможности за мащабно и злонамерено използване, нерегламентирано проникване и манипулиране или извличане на данни и информация. Начините за откриване или блокиране на тези възможности не са традиционни и изискват нова култура на взаимодействие между участниците в кибер пространството.

Съвременната икономика не само зависи от, но и се развива в нови направления свързани с интензивното използване на информационните технологии, софтуерни системи за управление, както и на ефективни процеси, базирани на цифровите инфраструктури. Веригите за доставки (или веригите за създаване на стойност) работят чрез информационни системи и през интернет. Така към бизнес

рисковете се добавят нови, кибер рискове с ключово значение, игнорирането на които може да доведе до катастрофални резултати. За да могат гражданите и бизнесът да се възползват пълно от предимствата на глобалния цифров свят и единния цифров пазар, кибер пространството трябва да е надеждно и сигурно, устойчиво на всякакви деструктивни въздействия.

Сигурността в кибернетичното пространство е предизвикателство пред страната, като това е отчетено и в Доклада на ЕК за България 2019. Броят на инцидентите през 2019 г. нараства значително в сравнение с 2017 г. (с приблизително 35%). Засегнатите IP адреси са над 2 200 000 (увеличение над 7 пъти). Нарастването на киберзаплахите налага насочването на общественото внимание към този проблем чрез информация, съвети и образователни инициативи, за да се насърчат бдителността и изграждането на устойчиви навици за превенция от киберзаплахи. Изследванията показват, че 80% от кибератаките могат да бъдат преодоленни чрез мерки за изграждане на определени навици в обществото при ползването на цифровите технологии във всекидневието, така че да се сведе до минимум риска от злонамерена намеса в личното и корпоративно киберпространство.

България е приела необходимата нормативна уредба за транспониране на Директива (ЕС) 2016/1148 относно мерки за високо общо ниво на сигурност на мрежите и информационните системи в ЕС чрез Закона за киберсигурност. Определени са компетентните органи и е установена цялостна система на координация и взаимодействие между администрациите, както и правила за докладване на инциденти в киберсигурността, засягащи административните органи и доставчиците на цифрови услуги на национално и европейско ниво. Определени са административните органи, към които се създават национални компетентни органи по мрежова и информационна сигурност (МИС) и е приета Методика за определяне на оператори на съществени услуги в съответствие със Закона. Националната политика за киберсигурност предполага развитие в няколко ключови области: развитие на националната система за киберсигурност и устойчивост; мрежовата и информационна сигурност; засилване на противодействието на киберпрестъпността; киберотбрана и защита на националната сигурност; повишаване на осведомеността, знанията и компетентностите и развитие на стимулираща среда за изследвания и иновации в областта на киберсигурността и международно взаимодействие. Дефинирани са критичните инфраструктури, представляващи особено важна част от националната икономика и общество и основна среда на дейностите по киберсигурност. Постигането на киберустойчивостта налага сигурност и надеждност на хардуерните и софтуерни устройства, технологиите, информацията, хората, свързаността и оперативната съвместимост на комуникационните канали, системи и услуги и специфични изисквания към дизайна и реализацията им.

В периода 2020-2022 г. ще бъдат изпълнени три проекта с европейско финансиране, в резултат на които ще се изгради основния капацитет на националния CERT за анализ на злонамерен софтуер, провеждане на разследвания и участие в механизма за сътрудничество на MeliCERTes (Cyber Security DSI Core Service Platform); ще се подпомогне създаването на ефективна система за киберсигурност, за мониторинг на общото състояние и анализ на тенденциите в киберпространството, за превенция, координация и възстановяване при киберинциденти и за активно и ефикасно противодействие на киберзаплахите; разработване на симулационни платформи за провеждане на обучения за предотвратяване, откриване, реагиране и смекчаване на сложни кибератаки в областта на авиацията, интелигентните мрежи и военноморската област. С реализация на тези проекти ще се постигнат около 30% от способностите на националния CERT и ще се повиши нивото на неговата зрялост.

През следващия програмен период държавата ще продължи да развива и подобрява централизирани механизми и инструменти за сигурна защита на данните и публичните услуги. Безопасното и широко използване на продукти и услуги, базирани на данни, ще зависи от прилагането на най-високи стандарти за киберсигурност. През 2021 г. ще влязат в сила първите европейски схеми за сертифициране на киберсигурността. Това е свързано с изграждане на национален капацитет за изпълняване задълженията на всяка държава членка да определи Национален орган за сертифициране на киберсигурността, включително изграждане на експертиза в сферата на сертификацията и стандартизацията. Ще следва да бъдат разработени ресурси за анализ на рисковете, в технически и политически контекст, с оглед на нарастващата зависимост от доставчиците на оборудване във веригата на доставките. Следва да бъдат предприети мерки и инвестиции за коопериране с частния сектор и научните организации, под формата на евентуално публично-частно партньорство, с което да бъде определен Национален координационен кибер център (съгласно предложението за Регламент 2018/0328 (COD), който национален център ще бъде отговорен за изграждането и поддържането на кибер общност и разпространение на информация за финансиране на кибер компонентите от Програма за Цифрова Европа и Програма за свързване на Европа.

Киберзащитата е набор от много комплексни мерки – технологични, организационни, правни, които включват също и разпространение на добри практики, политики за сигурност, квалифициран персонал както в публичния, така и в частния сектор. Отчитайки всичко това новите инвестиции ще бъдат насочени към:

- Укрепване на капацитета на националния и на секторните Екипи за реагиране при инциденти с компютърната сигурност - за да се изпълнят изискванията заложи в Закона за киберсигурност и да се предоставят всички реактивни и проактивни услуги, съгласно указанията на Агенцията на Европейския съюз по киберсигурност (ENISA);
- Изграждане на капацитет и способности на Компетентните органи в ключовите сектори като енергетика, транспорт, околна среда, и др. за организиране и подпомагане на операторите на съществени услуги и доставчиците на цифрови услуги в техните сектори;
- Изграждане на експертен и технически капацитет за активно и ефикасно противодействие на киберзаплахите под формата на специализирани учения, оборудване и системи за мониторинг и реакция;
- Изграждане на национален капацитет за изпълняване задълженията на Национален орган за сертифициране на киберсигурността, включително изграждане на експертиза в сферата на сертификацията и стандартизацията;
- Разработване на ресурси за анализ на рисковете, в технически и политически контекст, с оглед на нарастващата зависимост от доставчиците на оборудване във веригата на доставките;
- Организиране и провеждане на киберучения и изграждане на национална електронна платформа за симулации на събития и инциденти в киберпространството;
- Разработване и надграждане на механизми за „vulnerability threat disclosure“, както и механизъм за управление на кризи, с което ще се допринесе за координацията на европейско ниво и имплементирането на предстоящата ревизия на Директивата за мрежова и информационна сигурност;
- Мерки за изграждане на цифрова грамотност и повишаване на осведомеността чрез разработване и разпространение на информационни материали и организиране на широкомащабни информационни кампании, с които да се иницира дискусия в обществото, да се образова аудиторията и да се дадат насоки за изграждането на устойчиви навици за киберхигиена.

В качествено отношение, **амбициите** към края на програмния период са за:

- подобрен научноизследователски и иновационен капацитет и продуктивност за развитие и интегриране на високи технологии в индустрията, в подкрепа на МСП, създаване на нови продукти, пазари и развитие на регионите;
- изградена научно-изследователска и иновационна екосистема, част от паневропейската научноизследователска и иновационна мрежа с висококачествени човешки ресурси, услуги и продукти; увеличен мащаб на екосистемата от стартиращи иновативни предприятия;
- модернизиран академични структури, реструктурирани по направления с растящ потенциал, национална и международна свързаност и потенциал за генериране на нови знания и технологии, както и способност за качествено възпроизводство на човешкия потенциал;
- намалени регионални и вътрешнорегионални дисбаланси чрез използване на пълния потенциал на регионите и по-добра свързаност и използване на ресурсите на висшите училища, научните организации и бизнеса;
- подобрена международна видимост, конкурентоспособност и ефективност на научноизследователската и иновационна система, включително на МСП;
- развити и обучени висококвалифицирани специалисти с интердисциплинарни и дигитални умения, предприемачество, проектна компетентност;
- увеличаване на интернационализацията / експортния потенциал на предприятията;
- нараснал дял на стартиращи предприятия, преминаващи през фазата на растеж, които създават висока добавена стойност за икономиката и за българския износ;
- нараснал дял на МСП, достигнали и подпомогнати във фаза на растеж, включително бързорастящи предприятия;
- проактивна, адаптивна и открита цифрова държавна администрация;

- сигурни, леснодостъпни, персонализирани и мобилни по подразбиране е-услуги, в услуга на гражданите и бизнеса;
- напълно функционираща, свободно достъпна информационна система за научни резултати, данни и услуги, постигнати с публично финансиране.
- достоверни, налични, достъпни, сигурни и оперативно съвместими публични данни и свързани данни, като източник на растеж и иновации в обществото;
- напълно интегрирана национална система за киберсигурност със способности за адаптиране към динамиката на глобалните киберзаплахи и за реакция при мащабни атаки срещу българските информационни ресурси.

В количествено отношение, **амбициите** към края на програмния период са за:

- повишаване на иновационното представяне на страната, достигайки ниво над 65% спрямо средното за ЕС, като се премине от „скромен“ към „умерен“ иноватор;
- нарастване на дела на иновативните предприятия от общия брой предприятия от 27.2 (2016) на 32 (2026);
- нарастване на дела на високотехнологичния износ от общия износ (% нормализиран индекс) от 0.27 на 0.45;
- нарастване на дела на МСП с пазарни и организационни иновации от 18% на 25%;
- нарастване на международните научни публикации в съавторство с учени от чужбина (нормализиран индекс) от 0.1 на 0.35;
- увеличаване на заявките за патенти към Европейско патентно ведомство на 1 милион население от 4.13 на 10;
- увеличаване на броя изследователи на 1 милион население от 1 827 на 2 500;
- достигане средното ниво в ЕС на Индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) от 36.2 към момента;
- достигане ниво от 50 на измерение „Внедряване на цифрови технологии“ на DESI от 18 към момента;
- достигане ниво от 70 на измерение „Цифрови обществени услуги“ на DESI от 51.5 към момента;
- достигане ниво от 75 на Индикатора за добро управление на Световна банка от 59.84 (2017);
- достигане средното ниво в ЕС на Стълб „Индекс за онлайн услуги“ (OSI) на Индекса за развитие на електронното управление на ООН (EGDI) от 0.7639 към момента.

С инвестициите по ЕФРР ще бъде осигурена **допълняемост** на реализираните политики с национални средства и средствата от други фондове на ЕС, както следва:

- изграждане и поддържане на научноизследователската инфраструктура съгласно Националната пътна карта за научна инфраструктура;
- изпълнение на стратегически съвместни научноизследователски програми за създаване на условия за свързаност на ресурсите, натрупване на критична маса и създаване на добавена стойност за икономиката и обществото;
- развиване на Българския облак за отворена наука и националния портал, надграждане на националното хранилище за отворена наука, изграждането на институционални хранилища във всички региони и свързването им с Европейския облак за отворена наука;
- национални програми по подобие „Петър Берон“, НИЕ и „Вихрен“ за развитие на висококачествен човешки потенциал чрез привличане на водещи изследователи от чужбина и у нас да основат и развият лаборатории и екипи на най-високо научно и технологично ниво;
- проекти по Рамковата програма за научни изследвания и иновации на ЕС, Европейският иновационен съвет и програма „Разширяване“;
- проекти на Националния иновационен фонд, Фонд Научни изследвания и Програма ТехноСтарт за стартиращи предприятия;
- рециклирани средства от прилагането на финансовите инструменти в програмни периоди 2007-2013 и 2014-2020;
- (Национален гаранционен фонд и Българска банка за развитие);

- мерки от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за споделяне на знания, иновации и дигитализация в земеделския сектор и селските райони и стимулиране на тяхното внедряване в практиката;
- създаване, развиване, модернизиране и поддръжка на информационни системи в областта на предотвратяването и противодействието на тероризма и радикализацията, тежката и организираната престъпност, киберпрестъпността, управлението на границите и общата визова политика, включително оперативната съвместимост на тези информационни системи и тяхната комуникационна инфраструктура;
- национални политики, произтичащи от Нова индустриална стратегия за Европа, Стратегията относно малките и средни предприятия (МСП) за устойчива и цифрова Европа.

Цел на политиката 2: По-зелена, нисковъглеродна Европа чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход, зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, приспособяване към изменението на климата и превенция и управление на риска

Интервенциите по тази цел на политиката ще допринесат за устойчиво управление и използване на природните ресурси, позволяващо задоволяване на нуждите на икономиката и обществото, при запазване на екологичната устойчивост. Реализацията на планираните интервенции ще е от критично значение за приноса на страната в изпълнението на амбициозните цели на европейско ниво, зададени със Зелената сделка.

Устойчивото използване и управление на ресурсите е условие за **трансформирането на икономиката от линейна в кръгова**, което ще доведе и до намаляване на ресурсната и енергийна интензивност. Ще бъдат подкрепени мерки за „затваряне на кръга“ на жизнения цикъл на продуктите — от производството и потреблението до управлението на отпадъците.

Мерките в областта на кръговата икономика и ресурсната ефективност ще бъдат насочени към:

- Насърчаване на ефективното използване на ресурсите по време на целия жизнен цикъл на продуктите – проектиране, производство, потребление, управление на отпадъците;
- Подкрепа за предприятията за въвеждане на нисковъглеродни, ресурсно и енергоефективни технологии, в т.ч. безотпадни технологии, редуциране на количествата отпадъци, генерирани в процеса на производство, развитие на индустриална симбиоза, използването на алтернативни суровини, рециклирани материали като суровини, поправка и повторна употреба на продуктите и др.;
- Предотвратяване образуването на битови отпадъци – мерки по отношение образуването на отпадъци и такива, свързани с фазата на потребление и употреба;
- Подобряване на степента на рециклиране, вкл. чрез осигуряване на задължително разделно събиране на рециклируемите фракции;
- Разработване и популяризиране на продукти, материали и услуги, по-устойчиви и подходящи за дълготрайно използване и по-лесни за рециклиране, както и модернизация на производството във връзка с новите изисквания към продуктите;
- Инвестиции в развитието и надграждането на инфраструктура, свързана приоритетно с управление на битовите отпадъци с фокус върху рециклиране и разделно събиране, за постигане на целите за 2030 г. за рециклиране и намаляване количествата на депонираните битови отпадъци;
- Повишаване на осведомеността относно практиките и поведението във връзка с устойчивото потребление, кръговата икономика и ресурсната ефективност.

Фокус при изпълнение на интервенциите ще бъде подкрепата за разработване и внедряване на иновации в областта на кръговата икономика съгласно Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021-2027.

През 2007-2013 г. се подкрепя изграждането на 19 интегрирани системи за управление на отпадъците, а през 2014-2020 г. продължава подкрепата за постигане целите към 2020 г. на ниво регион за управление на отпадъци (инвестиции в още 17 региона). За част от регионалните системи се изисква надграждане на съществуващата инфраструктура за постигане на целите към 2030 г.

Ще продължат и усилията за намаляване на **енергийната интензивност** на икономиката чрез изпълнението на мерки, насочени към подобряване на енергийната ефективност в предприятията и

насърчаване нарастването на дела на енергията от възобновяеми източници. Интервенциите ще бъдат съобразени и ще допринасят за изпълнението на стратегическите цели и приоритети съгласно Интегрирания план в областта на енергетиката и климата на България за 2021-2030. Основните интервенции за предприятията ще бъдат насочени към:

- мерки за енергийна ефективност в предприятията въз основа на препоръки от енергиен одит;
- въвеждане и сертифициране на системи за енергиен мениджмънт и за мониторинг и контрол на енергопотреблението;
- стимулиране на предприятията да използват електрическа, топлинна и охлаждаща енергия, произведена от възобновяеми източници за собствено потребление (като допълващи към дейностите за подобряване на енергийната ефективност в предприятията);
- осигуряване на интегриран подход за фокусирано и координирано прилагане на мерки за енергийна ефективност във всички икономически сектори.

Мерките се допълват от интервенции в рамките на ЦП 5 по отношение на енергийната ефективност на сградния фонд, по специално на публични и жилищни сгради, както и от мерките, насочени срещу замърсяването на атмосферния въздух по ЦП 2 по-конкретно подмяната на отоплителни уреди на твърдо гориво с алтернативни източници на отопление, които в допълнение към подобряване качеството на атмосферния въздух, ще имат принос и към повишаване енергийната ефективност на българските домове.

В областта на политиките по околна среда основно място заема **интегрираното управление на водите**, насочено към опазване и подобряване състоянието на водите и постигане и поддържане на добро количествено, химично и екологично състояние на водните тела в България и на околната среда в морските води. През 2007-2013 и 2014-2020 фокусът е върху ВиК инфраструктура с цел постигане съответствие с изискванията на Директива 91/271/ЕИО и върху изграждане /разширяване на мрежите за мониторинг на водни тела. Към 2020 г. в България има 329 агломерации: 99 – над 10 000 е.ж. и 230 – с между 2 и 10 000 е.ж., от които е постигнато съответствие в 13 агломерации над 10 000 е.ж. и 37 с от 2 до 10 000 е.ж. През 2014-2020 се инвестира за постигане на съответствие в още 47 над 10 000 е.ж. Мерките в сферата на управлението на речните басейни се базират на Плановете за управление на речните басейни (ПУРБ). Съгласно докладите по ПУРБ и препоръки на ЕК мрежите за мониторинг следва да се надградят с цел подобряване капацитета за наблюдение и намаляване зависимостта от експертни становища за оценка на екологичното състояние на водните обекти. За надграждане на постигнатите резултати инвестициите през 2021-2027 ще са насочени основно към:

- Подобряване на водоснабдяването и пречистването на отпадъчните води от населени места – изграждане и реконструкция на ВиК инфраструктура за осигуряване съответствие с изискванията на Директива 91/271/ЕИО с фокус върху агломерациите с над 10 000 е.ж., а след постигането му – в агломерации с между 2 000 и 10 000 е.ж., в допълняемост към мерките, финансирани по Механизма за възстановяване и устойчивост. Приоритет ще са агломерации в новоконсолидирани територии, като инвестициите ще се извършват в съответствие с разработените Регионални пред-инвестиционни проучвания при спазване на принципа „една обособена територия – един бенефициент – едно РПИП – един проект“;
- Опазване качеството на водите, предназначени за питейно-битово водоснабдяване, вкл. установяване на зони за опазването им в района на съоръженията за водовземане;
- Надграждане на мрежите за мониторинг на водите за подобряване на управлението на водите с цел осигуряване на достоверна информация при оценките, подобряване и устойчиво използване на водната околна среда в страната;
- Други мерки за и от ПУРБ за подобряване на състоянието на водите.

По отношение на **замърсяването на въздуха** фокусът ще е върху замърсяването с фини прахови частици като ще се адресира с мерки, насочени към двата основни източника на замърсяване - битовото отопление и транспорта. През 2014-2020 пилотният характер на мерките и ограниченият финансов ресурс наложиха интервенции в ограничен брой общини, свързани с подмяната на отоплителни уреди на твърдо гориво и подмяна на подвижен състав на обществения транспорт с екологосъобразни превозни средства. С цел постигане на съответствие с нормите за ФПЧ съгласно изискванията на Директива 2008/50/ЕО след 2021 г. ще продължи адресирането на нуждите, касаещи намаляване количествата на замърсители и целящо справяне с основните източници на замърсяване. Основни области на интервенция ще бъдат:

- Подмяна на индивидуални отоплителни устройства на твърдо гориво с алтернативни източници на отопление. Ще се подпомага въвеждане на „Зони с ниски емисии“ за битово отопление и транспорт. Фокусът ще бъде към общините с нарушено КАВ;
- Подкрепа за електромобилността чрез насърчаване подмяната на остарелия автомобилен парк на физическите лица с екологосъобразни МПС и изграждане на зарядни станции за електромобили.

Мерките по отношение намаляване нивата на замърсяване на въздуха от битовото отопление ще бъдат надграждащи и ще допълват интервенциите в рамките на проект LIFE17 IPE/BG/000012 – LIFE IP CLEAN AIR „Българските общини работят заедно за подобряване на качеството на атмосферния въздух“. Постигнатите резултати по този проект и по процедурата по ОПОС 2014-2020 г., подкрепяща подмяната на отоплителни устройства на твърдо гориво, са стимул за жителите в общините с нарушено качество на атмосферния въздух за преминаване към алтернативни източници на отопление. Натрупаният опит и „научените уроци“ ще бъдат използвани за по-ефективно планиране и последваща реализация на мерките през 2021-2027 г., както и за оптимизиране на сроковете за същинското изпълнение. В допълнение подмяната на топлоуредите на твърдо гориво ще има принос освен за подобряване на КАВ, и за намаляване на CO2 емисиите и подобряване на енергийната ефективност на българските домове. Мерките ще се допълват с инвестиции за енергийна ефективност в сградния фонд в рамките на ЦП5, които ще се изпълняват чрез интегрирани териториални инвестиции.

По отношение замърсяването от транспорта фокусът е върху намаляване използването на високоемисионни моторни превозни средства, вкл. лични автомобили. Принос към тази политика ще имат осъществяваните на базата на интегрирани териториални стратегии за развитие в рамките на интегрирания териториален подход по ЦП 5 мерки за насърчаване на мултимодална устойчива градска мобилност, развитие на градската среда, вкл. подмяна на състава на публичния транспорт. В рамките на ЦП 2 ще продължи финансирането на разширяването на мрежата на метрото в столицата, като ще се търси най-подходящото съчетание от форми на подкрепа за проекта. С инвестиции в подмяната на автопарка на общественя транспорт и личните автомобили с екологосъобразни МПС и осигуряването на базисна зарядна инфраструктура за тях ще се допринесе за подобряване качеството на въздуха чрез насърчаване на гражданите поетапно да се откажат от използването на високоемисионни превозни средства.

Акцент на интервенциите ще остане и управлението на **риска от бедствия**. През 2014-2020 г. финансовият ресурс е насочен изцяло към риска от наводнения и свлачища. Подкрепят се мерки от Плановите за управление на риска от наводнения, а инвестициите по отношение на свлачища са ограничени единствено до най-неотложни такива. Планира се през 2021-2027 да се надградят инвестициите от 2014-2020 г., свързани с превенция, защита и реагиране при наводнения. Приоритет ще бъде даван на изграждането на зелена инфраструктура с цел да бъде осигурена висока степен на защита на населението чрез прилагане на екологосъобразни мерки, щадящи околната среда и предлагащи алтернативи на стандартните решения. Там, където това не е приложимо, ще се насърчава прилагането на холистичен подход чрез инвестиции в подобни екосистемно-базирани решения в комбинация със сива инфраструктура. В съответствие с националните стратегически документи (Планове за управление на риска от наводнения) фокусът ще бъде насочен към районите със значителен потенциален риск от наводнения, идентифицирани в програмите от мерки на национално ниво. Ще продължат действията в посока изпълнение на инфраструктурни мерки, допринасящи за управление на рисковете от процеси, свързани с движение на земни маси (свлачищни, срутищни, ерозионни, абразионни). В допълнение към мерките, подкрепяни до момента, финансиране ще бъде осигурено и за действия, насочени към повишаване на безопасността по пътя, свързана с този тип процеси, и осъществяването на отдалечен мониторинг на свлачищата. Съобразявайки анализите на национално ниво (Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие и Национална стратегия за намаляване на риска от бедствие 2018-2030 г.), отчитащи повишен риск от природни бедствия с различен характер, след 2021 г. е планирана подкрепа за мерки, насочени към предотвратяване на рисковете от засушавания, горски пожари и земетресения. В допълнение мерките ще бъдат ориентирани и към идентифицираните ключови рискове (оценени в съответствие с чл. 6, ал. 1 от Решение № 1313/2013/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно механизъм за гражданска защита на Съюза). Основни области на интервенции ще бъдат:

- Предварително прогнозиране, моделиране и предупреждение с цел подобряване превенцията на риска от екстремни явления – осигуряване наличието на анализи, данни и модели, идентифициращи нуждите и бъдещите заплахи в резултат на климатичните промени;

увеличаване процента на население с достъп до ранно предупреждение и информация, повишаваща степента на готовност за реакция;

- Подобряване управлението на риска от природни бедствия (наводнения, съответно засушавания, горски пожари, процеси, свързани с движение на земни маси, земетресения) - подобряване капацитета на отговорните сили на национално и местно ниво за реагиране в случай на риск от природни катаклизми; повишаване информираността, съзнанието и подготвеността на населението за реакция при риск от бедствие; насърчаване провеждането на информационни и обучителни кампании. Мерките целят вкл. и намаляване на неблагоприятните последици от тези бедствия с природен характер;
- Насърчаване прилагането на зелени мерки и екосистемно-базирани решения, насочени към превенция и защита от наводнение с приоритет на тези, идентифицирани в националните стратегически документи;
- Въвеждане на съвременни методи и технологии за подпомагане управлението на риска от природни бедствия – насърчаване използването на методи и технологии за дистанционен мониторинг и детекция на рисковете от наводнения, пожари и процеси, свързани с движението на земни маси;

Ще продължат мерките за опазване, поддържане и възстановяване на екосистемите и присъщото им **биологичното разнообразие**. През периода 2014-2020 г. средствата по ЕСИФ в сектора са насочени изцяло към мрежата Натура 2000. Предвид генерираната забава при въвеждане на управленския подход, усилията за осигуряване на ефективно управление на защитените зони е необходимо да продължат и през 2021-2027. С приемане на измененията в Закона за биологичното разнообразие от Народното събрание на Р България ще бъдат осигурени предпоставките за установяване на органите за управление. Органите ще бъдат отговорни за разработването на териториални планове за управление на защитените зони, с активното участие на всички заинтересовани страни (собственици, администрация, научна общност, неправителствен сектор и други). Детайлността в плановете ще гарантира по-добро планиране и изпълнение на същинските конзервационни мерки, заложи в Националната приоритетна рамка за действие за Натура 2000. В тази връзка, основни области на интервенции ще бъдат:

- Изпълнение на конзервационни / възстановителни мерки за подобряване / поддържане на природозащитно състояние на видове и типове природни местообитания, насочени към мрежата Натура 2000;
- Обезпечаване на ефективното и ефикасно управление на мрежата „Натура 2000“ и изграждане на капацитет на заинтересованите страни за ефективно участие в този процес, разработване на Планове за управление на защитени зони и подобряване знанията за Натура 2000 и подкрепата на общността;
- Мерки за опазване / възстановяване на биологичното разнообразие, дефинирани в национални стратегически, планови и програмни документи, с фокус върху подобряване на екосистемите и осигуряване свързаността на мрежата Натура 2000.

Видовете дейности по линия на **ЕФМДРА** трябва да допринасят за постигането на целите, заложените в Общата политика в областта на рибарството, като изпълнението им ще бъде насочено в няколко приоритета:

- Насърчаване на устойчивото рибарство и опазването на водните биологични ресурси чрез:
  - укрепване на икономически, социално и екологично устойчиви риболовни дейности;
  - насърчаване на адаптирането на риболовния капацитет към възможностите за риболов и допринасяне за постигането на справедлив жизнен стандарт в случай на дадено временно преустановяване на риболовните дейности;
  - насърчаване на ефективен контрол в областта на рибарството и на надеждни данни за вземането на решения, основани на знанието;
  - допринасяне за опазването и възстановяването на водните екосистеми.
- Насърчаване на устойчивите дейности, свързани с аквакултурите, и на преработването и предлагането на пазара на продукти от риболов и аквакултури чрез:
  - насърчаване на устойчиви дейности, свързани с аквакултурите, в това число може да обхваща аквакултури, предоставящи екологични услуги, както и защита на здравето на животните и хуманното отношение към тях;

- насърчаване на предлагането на пазара, качеството и добавената стойност на продуктите от риболов и аквакултури, както и преработването на тези продукти, в това число постигането на целите на ООП, както е предвидено в член 35 от Регламент № 1380/2013, включително на плановете за производство и предлагане на пазара, описани в член 28 от Регламент № 1379/2013;
- Постигане на целите на ОПОР чрез подхода Водено от общностите местно развитие (BOMP) чрез видове дейности, които допринасят за развитието на общностите, занимаващи се с рибарство и аквакултури, в крайбрежните и вътрешните райони;
- Укрепване управлението на Черно море и създаване на предпоставки за безопасността, сигурността и чистотата. Подпомагането ще бъде насочено към устойчивото стопанисване на морето чрез насърчаване на знанията за морската среда, морското наблюдение и сътрудничеството.

Очаква се интервенциите да допринесат за постигане на следните **резултати**:

- увеличаване дела на предприятията с въведени нисковъглеродни, енерго и ресурсно ефективни технологии;
- принос към целите за енергийни спестявания към 2030 г. 761.06 ktоe и междинна цел за 2027 г. 532.74 ktоe (съгласно ИНПЕК);
- принос за увеличаване към 2035 г. на дела на подготовката за повторна употреба и рециклирането на битови отпадъци най-малко до 60% (приложимо за България въз основа на чл. 11, параграф 5, буква в) от Директива (ЕС) 2018/851);
- принос към рециклирането на най-малко 70% от теглото на всички отпадъци от опаковки;
- нарастване на дела на населението, свързано с поне вторично пречистване на отпадъчни води, до 78%;
- повишаване с 15% на съответствието с изискванията на директивата за пречистване на градските отпадъчни води;
- намаляване дела на населението, живеещо при нива на замърсяване с ФПЧ10 и ФПЧ2.5 над допустимите норми, с поне 50% спрямо 2017 г.⁴;
- осигуряване на ефективно и ефикасно управление на Мрежата Натура 2000 – разработени 15 териториални плана за управление на защитени зони;
- 92 броя оценки, показващи запазено благоприятно природозащитно състояние или подобро състояние на видовете и типовете природни местообитания, предмет на опазване в мрежата Натура 2000⁵;
- намаляване дела на населението, живеещо в риск от бедствия (наводнения, пожари, процеси, свързани с движение на земни маси, земетресения), с поне 35%;
- Икономически устойчиво рибарство базирано на синя икономика;
- Устойчива експлоатация на рибните ресурси;
- Устойчиви и икономически жизнеспособни дейности, свързани с аквакултурите, преработката и предлагането на пазара.

Принос към политиките за адаптация към изменение на климата ще имат и интервенциите по цел на политиката 3 в областта на транспортната свързаност, насочени към увеличаване дела на железопътния транспорт, модернизация на пътната инфраструктура за осигуряване оптимални скорости на движение при оптимален режим на движение на автомобилните двигатели, внедряване на иновации при използваните материали и технологии за строителството, най-вече на пътища, развитие и увеличаване на дела на екологосъобразните видове транспорт, насърчаване на оптималния баланс в използването потенциала на различните видове транспорт, чрез прехвърляне на превози към по-екологичните видове (железопътен, воден), изграждане и подобряване качеството на зелена инфраструктура и зелени проходи.

Инвестициите по ЕФРР и КФ **ще се допълват с интервенциите**, финансирани с национални средства или други фондове на ЕС за:

⁴ Индикаторът ще бъде допълнително прецизиран по отношение на базисната година.

⁵ Индикаторът е индикативно остойностен на база работен проект на НПРД 2021-2027, нотифициран пред ЕК през м. август 2020 г. за стартиране на технически преговори по одобрението на документа.

- подобряване на събирането на информацията за дифузните източници на замърсяване, вкл. географски обвързана, с цел ефективно планиране на мерки при източника на замърсяване, както и по-коректно прилагане на принципа „замърсителя плаща“ към различните източници на замърсяване от селско стопанство;
- водоизточници за питейни води от подземни води;
- мерки за намаляване на замърсяването върху води от пестициди и други химикали, използвани в селското стопанство;
- мерки за подобряване на водоснабдяването и пречистването на отпадъчните води от населени места в агломерации с между 2 000 и 10 000 екв. ж., финансирани по Механизма за възстановяване и устойчивост;
- насърчаване повторното използване на вода за напояване и подобряване на ресурсната ефективност;
- предвиждане на мерки за промяна на отглежданите култури с по-сухолюбиви в райони с недостиг на вода и риск от засушаване, въвеждане на водоспестяващи техники за напояване, намаляване на загубите на вода от пренос на вода за напояване чрез изградените ХМС и други;
- специфични мерки за подобряване на състоянието на водите, насочени към възстановяване на естественото състояние на речното легло и подобряване на надлъжната свързаност на речното течение и свързаните с води екосистеми в повърхностните водни тела, при които е установено по-ниско от добро екологично състояние, поради нарушаване на хидроморфологичните условия;
- намаляване / прекратяване заустването на замърсяващи вещества от настоящи и минали промишлени и минни дейности, новопоявили се замърсяващи вещества, фармацевтични вещества, включително извършване на проучвания за попълване на празнини в данните относно замърсяването както от производствените отпадъчни води, така и от канализационните системи на населените места;
- мерки от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за изграждане и реконструкция на ВиК инфраструктура в селските райони като приоритетно ще бъдат изпълнени мероприятия за подобряване на водоснабдяването, включително проучвания за нови водоизточници, изграждане на съоръжения за акумулиране на води;
- мерки от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за прилагане на правила за добра земеделска практика в селското стопанство с цел намаляване на емисиите на амоняк, азотни оксиди и неметанови летливи органични съединения;
- мерки от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за внедряване на инструменти за управление на риска в земеделието с цел защита на доходите за земеделските производители при настъпване на неблагоприятни климатични събития, болести и природни бедствия;
- подкрепа на мерки, насочени към намаляване замърсяването на атмосферния въздух от индустриални източници, съобразявайки принципа „замърсителят плаща“ чрез прилагането на най-добри налични техники и изпълнение на условията в комплексното разрешително или в решението по ОВОС;
- подкрепа на мерки, насочени към защитата на хората, обществените пространства и критичната инфраструктура от свързани със сигурността инциденти, както и ефективното управление на свързаните със сигурността рискове и кризи по линия на фонд „Вътрешна сигурност“ 2021-2027;
- мерки за повишаване на ресурсната ефективност, финансирани по Механизма за възстановяване и устойчивост;
- мерки, включени в областните Планове за справедлив преход, финансирани по Механизма за справедлив преход.

Цел на политиката 3: По-добре свързана Европа чрез подобряване на мобилността и регионалната свързаност на ИКТ

Инвестициите по тази цел на политиката ще са насочени към осигуряване на предпоставки за повишаването на конкурентоспособността на икономиката чрез подобряване на транспортната свързаност и достъпност както и осигуряване на адекватна транспортна (железопътна и пътна)

инфраструктура като ключов елемент от бизнес средата. Посредством предвидените инвестиции ще се допринесе за постигане на напълно интегрирана и конкурентоспособна устойчиво развита транспортна система, отговаряща на икономическите, социалните и екологичните потребности, която да създава необходимите предпоставки за подобряване на мобилността на хора и стоки, което ще насърчи развитието на вътрешния пазар и конкурентоспособността, териториалното, икономическо и социално сближаване и опазването на околната среда. Интервенциите ще се осъществяват при ползване на научените уроци от миналия и настоящия програмен период за осигуряване на достатъчна зрялост на проектите, включително чрез консултантска помощ, например от JASPERS, и подготовка на алтернативни проекти, които отговарят на изискванията за финансиране от КФ и ЕФРР и допринасят за постигане на целите на националните и европейски политики в сектора.

На първо място ще се инвестира в модернизация и развитие на транспортната инфраструктура по основните видове транспорт – железопътен и автомобилен.

По отношение на **железопътната инфраструктура** ще продължат усилията за изграждане на интегрирана и оперативно съвместима железопътна мрежа на територията на страната като част от Трансевропейската железопътна мрежа. Експлоатационните параметри на железопътната инфраструктура ще бъдат подобрени в съответствие с търсената в страната услуга и изискванията за безопасност. За постигането на по-високо качество на железопътните услуги и нарастване на дела на превозените пътници и товари, тези мерки ще бъдат съпроводени с действия за цялостно подобрене и на техническите характеристики на подвижния състав на железопътните превозвачи. Чрез изграждането на връзки с железопътните транспортни мрежи на съседните държави ще бъде адресирана и съществуващата недостатъчна интеграция на националната железопътна мрежа в европейската железопътна система, което отваря възможности за икономическото развитие на страната, включително транс-граничното сътрудничество. Планираните направления на интервенции са BG/SR граница – София – Пловдив, с което да се завърши изцяло железопътният коридор от турската граница до сръбската граница и да бъде изградена линията София – Радомир – Гюешево – граница със Северна Македония, което да осигури свързването на мрежите на България и Северна Македония.

Усилията за подобряване на качеството на **пътната инфраструктура** в страната, както и за осигуряването на по-ефективни транспортни услуги, ще бъдат продължени. Приоритет ще бъде навременното изграждане на Трансевропейската пътна мрежа, включително доизграждането на магистрални пътища по най-важните направления на страната. В следващите години фокусът ще бъде доизграждането на автомагистралните връзки в Северна България, с оглед на повишаването на пътната безопасност в тази част на страната и осигуряването на условия за преминаването на трафика от/към Варна (АМ Хемус) и в посока север – юг по направленията Дунав мост 1 – Русе – Велико Търново – тунел под Шипка – Южна България и Дунав мост 2 – Видин – София – Южна България. Интервенции ще бъдат насочени и към подобряване на качеството на пътищата, с фокус върху пътищата от най-висок клас, както и върху подобряване на свързаността и достъпността до Трансевропейската транспортна мрежа и важни икономически центрове (обекти на транспортната инфраструктура, индустриални зони и др.), посредством строителство, реконструкция и рехабилитация на пътни връзки.

Акцент на интервенциите ще продължи да бъде насърчаването на **интермодалния транспорт** и по-добрата интеграция на отделните видове транспорт като средство за подобряване на общата ефективност на системата и за ускоряване на разработването и внедряването на иновативни транспортни схеми и технологии. За тази цел ще се подготви съответна рамка, която ще интегрира организационните и инвестиционни мерки. Ще продължат усилията за подобряване на състоянието на наличната инфраструктура за комбинирани превози, която не отговаря на изискванията за извършване на модерни претоварни и превозни дейности. Мерки ще бъдат предприети и за изграждането на действащи директни оперативни/логистични връзки между железопътния, речния и морския транспорт с основните индустриални зони и по основните транзитни пътни направления, както и подобряването на техническото състояние на ж.п. линиите и съоръженията. Подготовката на интермодални терминали, обезпечени с оборудване съгласно изискванията за извършване на комбиниран транспорт, ще способства цялостното развитие на транспорта и търговията в страната, като същевременно ще доведе до благоприятни за околната среда последици като позволи нарастване на дела на превозените товари от железопътния транспорт за сметка на дела на автомобилния. Ще продължи и модернизацията на железопътни гари по направленията, които се изграждат.

Освен за модернизиране на инфраструктурата, ще се работи за подобряване на свързаността на българската транспортна система с единното европейско транспортно пространство по отношение на **оперативната съвместимост на мрежите**. От съществено значение са инвестициите в интелигентните транспортни системи (ИТС). В железопътния транспорт се очаква да бъде постигнат напредък по

отношение на оборудването с ERTMS и в участъци извън модернизираниите. В голяма степен ИТС ще бъдат внедрени за обслужване на трафика по основните транзитни пътни направления (автомагистрала), ще се работи за въвеждане на цифрово предаване на информация за товарни превози, което ще допринесе за намаляване на административната тежест и подобряване на логистичните операции. Ще продължи надграждането и на системите във водния транспорт. Усилията ще бъдат фокусирани върху подобряването и развитието на услугите за потребителите - ИТС, системи за управление на трафика, покритие с wi-fi свързаност, мрежа за алтернативни горива. Внедряването на модерни информационни системи за управление и контрол на движението в градовете ще позволи намаляване на задръстванията, нивата на шум и вредното въздействие върху околната среда, при повишаване на безопасността.

Друго хоризонтално направление на инвестициите по отношение на всички видове транспорт е **пътната безопасност**, в изпълнение на Националната стратегия по безопасност на движението по пътищата в Република България с хоризонт 2021 - 2030 г. В тази връзка, при осъществяване на инвестициите по тази цел на политиката усилията ще бъдат насочени и към:

- развитие на транспортна инфраструктура, която осигурява безопасна универсална мобилност - интегрира жизнено-важни знания и умения за опазване живота и здравето на човека при взаимодействие с пътната система, не създава предпоставки за рискови ситуации, породени от трафика, толерира човешките грешки на пътя, намалява тежестта им и смекчава последиците от тях;
- пълноценно интегриране на пътната безопасност в управлението на пътната инфраструктура за ефективно ограничаване на отрицателните ефекти на транспортния сектор, в т.ч. чрез интелигентни транспортни системи;
- ефективно развитие на толерантна към човешките грешки републиканска пътна инфраструктура, осигуряваща универсална мобилност при подхода „безопасна система“.

Очаква се интервенциите да допринесат за постигане на следните **резултати**:

- достигане на 50% завършеност на основната конвенционална TEN-T жп мрежа, при 11% към момента;
- достигане на 100% завършеност на основната TEN-T пътна мрежа, при 50% към момента;
- намаляване на броя загиналите при пътно-транспортни произшествия с 25% спрямо данните за 2018 г. (8.7 на 100 000 жители) до не повече от 6.5 на 100 000 жители;
- намаляване броя на тежко ранените при пътно-транспортни произшествия с 30% спрямо данните за 2018 г. (28 на 100 000 жители) до не повече от 20 на 100 000 жители;
- Нарастване на дела на железопътния транспорт до 22% от общо превозените товари спрямо 15.5% през 2019 г.;
- 100% високоскоростна свързаност на общинските центрове.

Инвестициите по ЕФРР и КФ **ще се допълват с интервенциите**, финансирани с национални средства или други фондове на ЕС за:

- развитие на пристанищната и летищна инфраструктура чрез публично-частно партньорство;
- доизграждане и поддържане на изградените пътна и на железопътна мрежи - досега изградените магистрала се намират основно в южната част на страната, поради което завършването на магистрала „Хемус“ има изключително значение за развитието на икономиката на Северна България и целия транспортен сектор. Постъпленията от пътни такси ще продължат да се инвестират в развитието и поддържането на пътната инфраструктура. В тази връзка приходите от въвеждането на тол такси за тежкотоварните превозни средства ще допринесе за завършване на основната Трансевропейска пътна мрежа в България;
- поддръжка във водния транспорт (драгажни дейности, укрепване на кейови стени и други);
- за подобряване на транспортната свързаност между България и Румъния се предвижда възможност по програмата за ТГС Румъния-България 2021-2027 да бъде изпълнен стратегически проект за изготвяне на пред-инвестиционно проучване за оползотворяване потенциалите на река Дунав. Предвижда се проектът да включва, от една страна, дейности за анализ на икономическия потенциал за развитие на териториите от двете страни на границата, съществуващия и прогнозен трафик, потенциала за свързаност между регионите, а от друга страна - пълно пред-проектно проучване на нуждите в областта на транспортна свързаност по видове транспорт и планиране модернизацията/рехабилитацията и разширяването на

съществуващи и изграждането на нови връзки между Република България и Румъния, които могат да бъдат финансирани в рамките на програмата за трансгранично сътрудничество, оперативните програми за регионално развитие и транспорт в двете държави, и други източници. След реализацията на проекта – и в зависимост от неговите резултати – ще бъдат обследвани възможностите за изграждане на нови транспортни връзки (в т.ч. мостови съоръжения и/или фериботни линии) посредством публично-частно партньорство;

- финансиране на проекти и мерки основно в зелен транспорт (железопътен и воден), осигуряване на оперативна съвместимост на мрежите както и за съвместно решаване с Румъния на проблемите в свободно течащият участък на Долен Дунав чрез изпълнение на инженерни мерки по Механизма за свързване на Европа;
- мерки за повишаване на свързаността, финансирани по Механизма за възстановяване и устойчивост.

Цел на политиката 4: По-социална Европа чрез изпълнение на европейския стълб на социалните права

Интервенциите по тази цел на политиката ще бъдат насочени към осигуряване на човешкото развитие и по-високото качество на живота на всички граждани чрез формирането и повишаването на човешкия капитал, който е и основен фактор на икономическото развитие. Повишаването на човешкия капитал ще бъде постигнато чрез осигуряване на по-качествено образование, сигурна заетост и социално приобщаване, равенство и участие на всички граждани. В тясно сътрудничество със социалните партньори и с граждански организации, представляващи уязвимите групи, ще се подпомогне реализацията на пазара на труда и активното приобщаване на уязвими групи в заетост и социално включване, чрез повишаване на възможностите им за започване на работа, подобряване на уменията, квалификация и преквалификация, насърчаване на социално-икономическата им интеграция, подобряване на достъпа им до качествени социални и интегрирани услуги, посреднически услуги за намиране на работа, преодоляване на тежките материалните лишения и лошите жилищни условия, включително чрез индивидуализирана подкрепа. В областта на образованието ще се адресират нуждите от инвестиции с висок приоритет с цел подобряване на качеството, ефективността и приложимостта по отношение на пазара на труда на образованието и обучението и насърчаване на равния достъп до приобщаващо образование и учене през целия живот. Високата несигурност, свързана с потенциални следващи вълни на COVID-19, е аргумент за продължаване на усилията за цифровизиране на процеса на обучение, надграждайки постигнатото и започнатото през настоящия програмен период по отношение на осигуряване на подходящо оборудване, инфраструктура и умения на преподавателите.

Основен акцент ще бъде повишаването на мотивацията за учене и задържане на учениците в клас и качеството на **образованието и обучението** с акцент върху придобиване на аналитични умения и развиване на креативна мисъл посредством модернизация на учебното съдържание, въвеждане на компетентностния модел и подобряване на уменията, насърчаване на върховите постижения в образованието, иновативни учебни програми, класни стаи и училища. Ще бъде обезпечено придобиването на основни умения в областта на четенето, математиката и природните науки, на цифровата трансформация на образованието, с възможности за разширяване обхвата на дистанционната форма на обучение и насърчаване на приобщаването в сферата на образованието и обучението, за да се увеличат способностите на хората за своевременна адаптация към технологичната трансформация и произтичащите промени в пазара на труда. Ще бъде преосмислена ролята на образователната система в условията на информационно общество, характеризиращо се с бърз достъп до всякаква информация. Ще бъдат насочени мерки за повишаване на привлекателността, качеството и приложимостта на програмите за професионално образование и обучение и насърчаване на участието в обучение за възрастни, включително инвестиции в модернизиране на учебната среда и лабораторно оборудване. Осъществяваната реформа в образователния сектор ще продължи с по-нататъшно прилагане на компетентностния подход при засилване на фокуса върху изграждане на умения и подкрепа за развитие на творческото мислене, за сметка на натрупване на знания, чиято ценност се променя от технологичния напредък и развитието на глобалната мрежа. За тази цел ще се подпомага и професионалното развитие на учителите и обучаващите чрез повишаване на уменията, капацитета и непрекъснатата им квалификация и ще се насърчават новаторските методи на преподаване и разработване на иновативно образователно съдържание. Ще бъдат концентрирани усилия за разширяване на обхвата на образователната система, особено в основната степен, при осигуряване на условия за равен достъп до образователна услуга и по-гъвкава проходимост между

образователните етапи. Значим фокус в тази връзка ще бъде поставен върху политиките за ранно детско развитие. Ще се осъществява ефективно междуинституционално взаимодействие за разширяване на обхвата на предучилищно образование и началния етап на училищното образование, насочено към всички деца с фокус към децата от уязвимите групи, включително и по-пълно обхващане на децата в детските градини от 4-годишна възраст. За предоставянето на висококачествено образование и грижи в ранна детска възраст ще се прилагат целенасочени мерки за полагане основи за усвояване на ключовите компетентности и за формиране на ценности от най-ранна възраст. Особено значими в тази връзка ще бъдат политиките за насърчаване на образователните иновации в предучилищното образование.

Специален акцент ще бъде поставен върху предотвратяване на преждевременното напускане на училище особено по отношение на уязвимите групи и регионите, характеризиращи се с намаляващи нива на записване в образователната система и все още висок дял на преждевременно напускащи училище, посредством целенасочен подход и насърчаване на гъвкави програми за втори шанс, като ще бъдат разработени мерки и механизми, специално насочени към тези групи и региони. Ще се прилагат политики за обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие и увеличаване на достъпа и завършването на образование и обучение на всички нива (от предучилищно до висше образование), включително мерки за премахване на социално-икономическите бариери за уязвимите групи (лица в риск от бедност и социално изключване; лица/групи с ниски доходи, лица/групи с ниска икономическа активност и т.н., със СОП) – стипендии и субсидии, както и подкрепа на иновативни действия в областта на приобщаващото образование.

Ще продължи подобряването на приобщаващото, достъпно и качествено образование и грижите в ранна детска възраст и здравословен начин на живот на децата и учениците, чрез допълнителни занимания по интереси, включително по физическо възпитание и спорт. Ще се развиват гражданските компетентности, компетентностите, свързани с устойчивото развитие, опазване на природата, здравето и грижата за човека, езикова грамотност, личностна и социална компетентност, включително и превенция на рисковете за децата и учениците като участници в движението по пътищата, чрез оптимизирано обучение в областта на безопасността на движение по пътищата. Ще се осигури подкрепа за таланти деца и ученици, както и на такива с изяви дарби. Ще продължи подкрепата за включване в образованието на деца и ученици със специални образователни потребности, приобщаващото образование съгласно индивидуалните потребности за личностно развитие на всяко едно дете и ученик.

Слабостите по отношение на качеството на предоставяното образование ще бъдат адресирани посредством модернизиране на учебното съдържание, интензифициране на процесите на навлизане на модерните технологии в учебния процес, подобряване на материалната база и образователната среда в образователните институции и мерки, насочени към повишаване на квалификацията на преподавателския състав, за работа с цифрови технологии, за въвеждане на обучение в дигитална среда, за прилагане на иновативни методи и за привличане и задържане на млади кадри в сферата на образованието. Ще продължи изграждането на образователна облачна среда и създаването на ресурси и умения за използване пълния потенциал на дигиталните технологии за повишаване на интереса за учене, нивото на придобитите умения, адаптивността към околната среда и пазара на труда и приобщаване на всяко дете в учебния процес, включително чрез мониторинг на резултатите и оказване на персонализирана подкрепа. Особено силен акцент ще бъде поставен върху развитието на иновативните училища и моделът на училище, при който модерна учебна среда и технологично оборудване насърчават нови образователни програми, повишаване на уменията в STEM и повишаване резултатите от ученето и квалификацията на учителите. Ще продължат усилията за повишаване приложимостта на училищното образование за постигане на професионална и личностна реализация. Ключово значение ще има разширяването на географския обхват на обучението в реална работна среда и увеличаване на възможностите за осъществяването му по различни професии, което да е съобразено с потребностите на бизнеса на регионално и местно ниво. На всички нива на образование и обучение ще се провеждат политики за развитие на ключовите компетентности, включително чрез подкрепа и насърчаване на различни подходи и различни среди за учене, за създаване и прилагане на съвременни методи за оценяване и самооценка, за разработване и оценка на образователни ресурси.

Също така ще се оказва подкрепа за международно сътрудничество и мобилност на учащи и персонал с цел увеличаване на капацитета на организациите, предоставящи образование и обучение, от образованието и грижите в ранна детска възраст до завършване на образование, както и относно образованието за възрастни. Ще бъде подкрепена и мобилност на преподаватели и адаптирането им към работна среда в различни райони с концентрация на деца и ученици от уязвими групи. Ще се

подкрепят мерки за създаване на адекватни възможности за квалификация и преквалификация, за включване и задържане на пазара на труда, с цел постигане на съответствието на системите за образование и обучение с нуждите на пазара на труда. Основна насоченост на интервенциите ще бъде увеличаването на съгласуваността между потребностите на бизнеса, от една страна, и учебните планове и програми във висшето и в професионалното образование и обучение, от друга, като се стимулира по-тясното сътрудничество и комуникацията между частния и публичния сектор в рамките на учебния процес. Ще бъдат насочени мерки за подобряване на качеството и приложимостта по отношение на пазара на труда на висшето образование, включително на съвместните научноизследователски дейности и стажовете в предприятия. Значим фокус в тази връзка ще се постави върху интердисциплинарността и насърчаването на образователните иновации в областта на висшето образование. Ще бъде подкрепен капацитета и кариерното развитие на академичния състав във висшите училища.

Друг съществен акцент ще бъде върху развитието на системата на висшето образование, включително чрез свързаност на висшите училища в национални и европейски мрежи. Ще бъдат предложени мерки в посока консолидиране и оптимизиране на висшите училища и превръщането им в регионални центрове за икономически растеж и знание. Особен акцент ще се постави върху адаптиране на учебните планове и програми към предизвикателствата на изкуствения интелект, работата с големи данни и Индустрията 4.0.

Специален фокус в областта на повишаването на уменията на населението в трудоспособна възраст ще бъде поставен върху ефективното предлагане на възможности за УЦЖ, включително поддържане актуалността на приложните социални компетенции (например за безопасно движение по пътищата, когнитивни умения, дигитални умения и други). Ще се търсят ефективни механизми за въвеждане на индивидуален подход за обучение, основан на идентифициране и признаване на компетентности, придобити от предходно неформално и информално учене или професионален опит, както и осигуряване на насоки и подкрепа за завършване на цяла квалификация или надграждане на придобити професионални умения, която да позволи повторната интеграция на пазара на труда на безработни, включително продължително безработни и безработни без образование или ниска степен на образование, и икономически неактивни лица, както и неграмотни лица, включително чрез гъвкави форми на обучение. Повишаването на уменията им и включването им в заетост ще способства повишаването на производителността на труда, като същевременно ще изиграе ролята на инструмент за социално включване на уязвимите групи. Ще продължат инвестициите в целенасочено подобряване на професионалната квалификация на работната сила и придобиването на конкретни професионални компетентности, свързани с реалното търсене на квалифицирана работна сила от работодателите. Ще бъдат предприети стъпки за предоставяне на адекватни стимули и достатъчна свобода и гъвкавост на доставчиците на обучение за адресиране на незадоволените нужди на пазара на труда, но при засилване на контрола по ефективността на проведените обучения и използваните методи, включително и чрез въвеждане на адекватна система за валидиране на получените знания, умения и компетентности от независим орган.

Предмет на интервенции на всички нива на образователната система, както и на системата на квалификация и преквалификация, ще бъде преодоляването на ниското ниво на цифрови умения на човешките ресурси в страната, което пречат широко използване на информационните и комуникационни технологии и базираните на тях услуги и постигането на цифров растеж. Тези интервенции, макар залегнали в стратегическите намерения на правителството още преди разпространението на COVID-19 пандемията, придобиха особена актуалност и необходимост в светлината на развитието на социално-икономическите отношения в условия на физическа изолация и усилия за цялостно цифровизиране на услуги и процеси. Ще се развиват и STEM уменията, преносимите компетенции и базовите умения. Мерките ще имат специална насоченост към младите хора, безработните, икономически неактивните и представителите на групите в неравностойно положение, като по този начин, освен целевите икономически ефекти, ще се адресира и социалното изключване. Основен инструмент в изграждането на необходимите дигитални умения в населението ще бъде разгръщането на партньорства с частния сектор и създаване на система за валидиране на уменията. Националната програма „Цифрова България 2025“ и Пътната карта към нея, приети с РМС № 730 от 5 декември 2019 г., поставят стратегическата рамка за интервенциите, насочени към развитието на дигиталните умения. Европейската рамка на компетенциите DigComp ще бъде използвана при определянето на обучения за усвояване на базовите дигитални умения на гражданите. На база на анализ на икономическите сектори за идентифициране на ключови професии и длъжности, в които се изискват притежаване на дигитални умения, ще бъдат определени потребностите от интервенции в тази сфера. Двата вида мерки – базови умения за граждани и специфични умения на работната сила –

ще надграждат основите на дигиталните умения, придобити в образователната система, и ще запълнят съществуващи дефицити в дигиталните умения за различните групи в обществото и на пазара на труда.

При подкрепата за провежданите реформи в областта на образованието ще бъдат взети предвид научените уроци от програмния период 2014-2020 г., като например прилагането на политики за обхващане и приобщаване на децата и учениците в системата на предучилищното и училищното образование чрез системен подход, което оказва съществено влияние върху намаляването на дела на преждевременно напусналите училище. Направена през 2019 г. оценка на процедурите за директно предоставяне и процедурите за конкурентен подбор показва, че проектите с конкретен бенефициент постигат много по-висока ефективност и ефикасност, вкл. на разходите, като постигат целите на програмата по много по-категоричен начин от процедурите за конкурентен подбор, което от своя страна минимизира нивата на риск от неизпълнение на целите и индикаторите по програмата и е предпоставка за устойчивост и високи нива на въздействие.

Системният подход кореспондира и с ангажиментите на МОН по изпълнение на единната държавна образователна политика за осигуряване правото на предучилищно и училищно образование; равен достъп до качествено образование и приобщаване на всяко дете и на всеки ученик и равнопоставеност и недопускане на дискриминация при провеждане на предучилищното и училищното образование, заложили като принципи, в съответствие с които се реализира образованието като национален приоритет съгласно националната нормативна рамка. Този подход е успешен и би следвало да се продължи в следващия програмния период с цел пълно обхващане на училищната мрежа, осъществяване на по-мощно регионално покритие и обхват на участниците от целевите групи. Опитът показва също, че системната подкрепа е необходима и при изпълнение на специфични дейности, които изискват прилагането им на национално равнище. С оглед на подкрепата за реформата в образованието ще бъдат определени операции със стратегическо значение.

Системният подход няма да бъде прилаган при операции, които са насочени например към стимулиране въвеждането на нови или иновативни подходи в образованието или такива насърчаващи активността, участието и съревнованието за генериране на по-добри идеи между бенефициентите, т. к. такива операции по дефиниция биха давали по-добри резултати при конкурентен подбор. Същевременно, операции, които са насочени към конкретни нужди на териториално ниво, за преодоляване на местни бариери пред достъпа до образование или насърчаване на партньорството между образователните институции, социалните и икономически партньори и гражданското общество на местно ниво също няма да прилагат системен подход, а ще се осъществяват чрез инструментите за териториално развитие, като ИТИ и BOMP.

Ще бъдат подкрепяни мерки за подобряване на наблюдението и оценката на образованието и обучението, включително чрез изграждане на капацитет за събиране на доказателства и вземане на решения, например предприемане на мерки за проследяване на дипломираните лица. В тази връзка акцент ще има и относно мерките, насочени към повишаване на институционалния капацитет и отговорност на образователните институции от системата на предучилищното, училищното и висшето образование да провеждат автономни институционални политики за осъществяване на реформите.

В областта на образователната инфраструктура ще се подкрепят инвестиции, насочени към създаване на модерна образователна среда чрез инфраструктура и оборудване в областта на: образованието и грижите в ранна детска възраст (детски градини и центрове за интегрирани грижи и образование), на приобщаващото образование (общезития за ученици и студенти, училищен транспорт); на професионалното образование и обучение и висшето образование (технологии за прогнозиране на уменията и за мониторинг на резултатите относно пригодността за заетост и преходите на завършващите образование, съвременен оборудване за обучение, насочено към практиката и др.); центрове за обучение, в които учители и преподаватели да повишават нивото на професионалните си компетентности. Инвестициите в образователна инфраструктура попадат в обхвата на ПРР и ще се подкрепят в рамките на ЦП5.

Активните мерки на **пазара на труда**, изпълнявани съвместно със социалните партньори, ще продължат да бъдат насочени към повишаване на качеството на работната сила, като адресират основно съществуващите трудови резерви в икономиката, които са извън заетост – ниско образованите лица и тези без квалификация и специалност, продължително безработните лица, младежите, хората с увреждания, хората в пред-пензионна възраст, както и икономически неактивните лица, вкл. маргинализирани общности като ромите. Активирането на неактивните лица за включването им на пазара на труда, в т.ч. чрез прилагане на индивидуален подход, ще повиши тяхната мотивация и ще позволи включването им в мерки за по-добра пригодност за заетост и започване на работа. Специален

акцент ще бъде поставен върху реализацията на пазара на труда на младите хора, чрез подкрепа за бърз преход от училище към работа и успешно включване в активен икономически живот, в т.ч. чрез предоставяне на посреднически услуги за намиране на работа, чиракуване, стажуване, професионално, неформално и самостоятелно обучение, развиване на ключови умения, пренос на знания и умения от по-възрастното към по-младото поколение работещи, субсидирана заетост и предприемачество, включително социално. Ще продължи подкрепата за мерки, които са доказали добър подход и резултати. Към средата на 2020 г., с подкрепата на ЕСФ за младежка заетост, 24 832 безработни младежи до 29 г. са преминали стажуване или обучение по време на работа, като 52% са останали при същия работодател след приключване и са получили възможност за трайно включване на пазара на труда. Въпреки успехите, предизвикателствата продължават да са налице. По данни от Наблюдението на работната сила, безработните млади хора на възраст 15-24 години през 2019 г. надхвърлят 13 100 и представляват 9.2% от безработните в страната, а тези на възраст 25-34 г. са най-многобройната възрастова група (27.9% от всички безработни). По данни на Евростат през 2019 г. за България средното равнище на младежите от групата на NEETs на възраст 15-24 г. е 13.7% при средно за ЕС-28 - 10.1%.

В стремеж за увеличаване на нивото на икономическа активност и заетостта на хората със затруднена мобилност или живеещи в селски, планински или отдалечени райони ще бъдат насърчавани иновативни практики, самостоятелна заетост, предприемачество и мобилност. В условия на ниски и намаляващи нива на демографско заместване ще продължи реализацията на интервенции за повишаване пригодността за заетост и адаптивността на по-възрастните с цел по-дългото оставане на пазара на труда, като ще се приложат също мерки за насърчаване на гъвкава организация на труда за тази възрастова група.

Ще се подкрепят мерки за създаване на работни места в сектори с висока добавена стойност и преход към нисковъглеродна икономика, и за развитие на алтернативна заетост и самостоятелна заетост, като форма на подкрепа на индивидуалното и социално предприемачество. Предмет на целенасочена подкрепа ще останат инициативи и комплексни мерки за улесняване на достъпа до работа, подобряване условията на труд за по-здравословна работна среда и намаляване на трудовите злоупотреки и повишаване качеството на работните места и съчетаване на семейния и професионалния живот. С оглед постигането на справедлив преход към чиста, кръгова икономика в контекста на Зелената сделка, ключова роля ще имат възможностите за обучение и алтернативна заетост на работещите в засегнатите сектори. За целта ще се направи проучване за предвиждане на възможните промени, които ще съпътстват преминаването към по-зелена икономика, очакваните промени на пазара на труда и заетостта, дефиниране на „зелени“ работни места и трансформиране на настоящите работни места в по-зелени, идентифициране на „зелените“ умения, които ще бъдат необходими да се живее и развива общество и икономика, опазващи ресурсите и околната среда. Затварянето на мощностите за производство на електроенергия от въглища би имало пряк ефект в освобождаване на заетите лица в тези предприятия, както и индиректен ефект по линия на свързаните дейности. Мултиплициращите ефекти, изчислени на база таблиците „вход-изход“ за България за 2015 г.⁶ показват, че евентуална загуба на 1 работно място в сектор добив на енергийни продукти ще доведе до 1.5 по-малко работни места в останалите сектори на икономиката. Оцененият мултипликатор за сектор производство на електроенергия възлиза на 2.2. Значението на секторите добив на въглища и производство на електроенергия от тях е по-голямо от обхвата на наетите лица в тях. През 2018 г. заетите лица в сектора възлизат на 15.6 хил. лица, но с добавянето на мултиплициращия ефект, този брой ще нарасне с още 27.3 хил. лица. По този начин директният и допълнителните ефекти върху заетостта са оценени на общо 43 хил. лица.⁷ Ще се направи изследване и анализ на икономическите сектори, които ще бъдат засегнати от прехода към чиста, кръгова икономика за установяване социално-демографските профили на хората, които пряко и непряко ще бъдат засегнати от прехода към зелена икономика, и определяне на потребностите от нови умения и потребностите от подкрепа. Въз основа на тази информация и въз основа на приоритетите за икономическо развитие и развитите на регионите ще се разработят регионални планове за развитие включващи дейности за включване в обучения за придобиване на търсени на пазара на труда знания и умения, ще се прилагат инструменти за оценка и валидиране на компетенции с оглед включване в заетост. Обученията на работната сила ще бъдат насочени основно в две посоки - осигуряване на базови преносими знания и умения за използване на ресурсите и опазване на околната среда и климата, които са основа за пригодността за заетост и гъвкавост към промените през целия живот, и осигуряване на специфични знания и умения, свързани

⁶ https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IOTS14_2018

⁷ Секторен анализ на очакваните екологични и социално-икономически последици за Република България, произтичащи от съобщението на Европейската комисия „Европейска зелена сделка“.

с успешното упражняване на професии, нововъзникнали зелени работни места или трансформирани работни места. Ще се преработят учебните програми за осигуряване на необходимите знания и умения за „зелена“ икономика, ще се осигури подготовка на учители и наставници за придобиване на съвременни познания за технологиите и процесите, опазващи ресурсите и околната среда, ще се осигурят възможности и достъп до релевантно обучение и мерки за заетост в условията на „зелена“ икономика, ще се повиши информираността относно възможностите за по-зелен бизнес и по-доброто свързване на новите работни места и новите умения.

За осигуряването на достъп до обучения за придобиването на търсени на пазара на труда умения ще продължи да се използва прогнозирането на потребностите от работна сила в краткосрочен и дългосрочен план. Прогнозите ще продължат да се използват и за установяване недостига от квалифицирана работна сила. Съгласно актуализираните дългосрочни прогнози за периода 2020–2034 г., в резултат на по-високото технологично развитие на икономиката се очаква да се увеличи търсенето на висококвалифицирани специалисти. Предвижда се да се увеличи търсенето за професии, за които възрастовата структура на заетостта е силно влошена и голяма част от заетите са на възраст близка до пенсионната, напр. в образованието и здравеопазването. Очаква се потребностите от учители в средното образование да нараснат с 28.9% до 54.1 хил., а от учители в основното образование да нараснат с 28.8% до 46.3 хил. Търсенето на специалисти в областта на грижите за хората и социалните услуги ще расте. Потребностите от ръководители в областта на професионалните услуги (грижи за деца, здравеопазване, социални услуги, образование и др.) до 2034 г. ще се увеличи с 14% и броят им ще достигне 28 хил. За същия период персоналът, полагащ здравни грижи се предвижда да нарасне с 15% до 43.9 хил. Тази информация ще се използва за развитието на политики по образование, доходи и заетост, насочени към преодоляване недостига от квалифицирани работници и специалисти в ключови икономически дейности.

Ще продължи подкрепата на усилията на институциите на пазара на труда за все по-качествено обслужване на безработните, търсещите работа лица и работодателите, в т.ч. чрез укрепване на административния им капацитет, и дизайн на инструменти, информационна обезпеченост мониторинг и оценка на провежданите от тях политики, за да се гарантира повишаване на ефективността на обществените услуги в областта на заетостта, както и за своевременна и адекватна реакция към структурните промени на пазара на труда и цикличните промени в икономическото развитие. Ще се укрепят капацитета на социалните партньори за изпълнение на политики посредством съвместни действия, които да допринесат за по-бързо адаптиране на заетите към промените и предизвикателствата на новите работни места.

Въз основа на анализ на очакваните промени в организацията на труда и заетостта в България, извършван по проект „Бъдещето на труда“ на МТСП с финансиране от ОПРЧР 2014-2020, през новия програмен период ще се потърсят възможности за подпомагане на очакваните нововъзникващи форми на труд, в т.ч. споделяне на служители и на работното място, случайна работа, мобилна работа, работа чрез ваучери, работа по портфолио, работа чрез онлайн платформа и др.

Ще се работи за повишаване на ефективността и устойчивостта на политиката в областта на **социалното включване** като способ за намаляването на социалните неравенства. Предмет на целенасочени интервенции ще бъде осигуряването на равен достъп до специализирана здравна и дългосрочна грижа и като цяло повишаване на качеството и разширяване на обхвата на предоставяните социални услуги, въвеждане на интегрирани подходи при предоставянето на социални услуги, както и развитие на интегрирани услуги. В рамките на програмен период 2014–2020 г. близо 70 хил. лица в неравностойно положение са получили подкрепа с подобрен достъп до социални и здравни услуги, но потребности от инвестиции за намаляването на социалните неравенства съществуват. Ще продължи подкрепата за деинституционализацията на грижата за децата и възрастните хора, в т.ч. и хората с увреждания. Ще продължат целенасочените инвестиции във връзка с финализирането на процеса по деинституционализация и осигуряването на последващ мониторинг на услугите с оглед продължаване и запазване на тяхното качество и ефективност. В резултат на целенасочената политика и непрестанните усилия на всички ангажирани страни бяха постигнати съществени резултати до момента, а именно намаляване на броя на децата в специализираните институции с 94% (от 7 587 деца през 2010 г. до 435 деца в края на м. август 2020 г.) и намаляване на специализираните институции за деца с 86% (от 137 специализирани институции през 2010 г. до 18 в края на м. август 2020 г. - 6 Дома за деца, лишени от родителска грижа и 12 Дома за медико-социални грижи за деца). Значително нарасна броят на социалните услуги за деца и семейства. През 2010 г. функциониращите социални услуги за деца са 241, докато в края на месец август 2020 г. в страната са разкрити и функционират 635 социални услуги в общността за деца, които са държавно делегирана дейност, с общ капацитет 14 579 места.

Подкрепата за разширяване на мрежата от услуги за ранно детско развитие ще бъде с цел превенция на социалното изключване и намаляване на бедността за деца от уязвими групи вкл. деца с увреждания и техните семейства, както и бъдещи родители. Във връзка с инвестициите в политиките, свързани с повишаване на благосъстоянието на децата и младежите, вкл. и в контекста на бъдещата Гаранция за детето, ще се търси синхрон и насоченост за подкрепа към принципите на Гаранцията, за да може всяко дете да води сигурен и достоен живот: безплатно здравеопазване, безплатно образование и детска грижа, приличен дом и адекватно хранене. Подкрепата ще включва интегриран и координиран подход с участие на различни институции на национално и местно ниво при предоставяне на услуги за ранно детско развитие, развитие на мрежата от подкрепящи социални, здравни и интегрирани здравно-социални услуги за превенция, ранна интервенция и подкрепа на децата и семействата с цел превенция на рисковете и предоставяне на услуги в домашна среда и в общността, както и услуги, които се предоставят мобилно. В сферата на социалното включване и преодоляването на бедността ще бъдат осъществени мерки за подкрепа в общността, при подготовката на децата за включване в образование, утвърждаване ролята на родителите и семейството за пълноценното развитие на детето, предоставяне на достъп до социални и здравни услуги и др. Ще се предоставят нови интегрирани услуги, допълващи и надграждащи създадените и финансирани в периода 2014-2020 г., които дадоха до момента изключително добри резултати: до средата на 2020 г. са предоставени интегрирани услуги на над 42 300 деца и семейства: индивидуална и групов работна подкрепа с цел готовност за посещаване на детска градина; работна подкрепа за деца с увреждания за повишаване на училищната готовност; ранна интервенция на уврежданията; пряка работна подкрепа с децата с увреждания и техните семейства, вкл. рехабилитация и дейности по консултиране, обучение, работна подкрепа в дома; осигуряване на здравна детска консултация и превенция на заболяванията; психологическа подкрепа и консултиране на бъдещи и настоящи родители и др.

Детското развитие и преодоляването на детската бедност ще бъде подкрепено и чрез мерки за предоставяне на храни и материали за основно материално обезпечаване, в т.ч. базови, необходими продукти за новородени деца от бедни и рискови семейства, както и развитие на детски/млечни кухни. Помощта ще бъде определена на база потребностите от подкрепа при всеки отделен случай.

За децата в риск от отпадане от училище ще продължат да се развиват и прилагат добри практики, съгласно които различните институции си взаимодействат с цел прилагане на комплекс от мерки в съответствие с индивидуалните потребности на децата и учениците.

За осигуряване на достоен живот на възрастните хора ще бъде подобрен достъпа им до интегрирани социални и здравни услуги чрез осигуряването на по-широка подкрепа в домашна среда и в общността за хората, зависими от грижа, както и чрез повишаване на ефективността на системата за дългосрочна грижа.

В подкрепа на процесите по деинституционализацията на възрастните и лицата с увреждания ще продължи стартирания процес през ОПРЧР 2014-2020, в който беше подкрепена целенасочено реформата на институциите за хора с най-тежките проблеми (за лица с психични разстройства, лица с умствена изостаналост, лица с различни форми на деменция и възрастни хора в невъзможност за самообслужване). В контекста на Плана за действие за периода 2018-2021 за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа с инвестиции от ЕСФ+ след оценка и приоритизиране ще продължи реформата на останалите институции, както и извеждането на лицата от тях. Действията ще произтичат пряко от потребностите на целевата група от достоен живот и социално приобщаване. В периода 2021-2027 г. мерките от Плана ще се изпълняват с подкрепата на различни инструменти, вкл. национален бюджет и ЕСИФ, като ще бъде осигурено обособяване на конкретната подкрепа от отделните фондове, както и допълняемост на мерките и ефекта от тях. Ще се търси синхрон и допълняемост на мерките за ДЕИ за възрастни между програмите, финансирани от ЕСФ+ и ЕФРР. Инфраструктурата в сферата на предоставяне на услуги за дългосрочна грижа ще бъде финансирана със средства от ЕФРР и Инструмента за възстановяване и устойчивост. Финансирането на услугите ще бъде осигурено предимно чрез финансиране от ЕСФ+. В периода 2021-2027 г. се предвижда реформата в предоставянето на дългосрочна грижа за възрастни да навлезе в основната си фаза и да се закрийт приблизително 60% от останалите специализирани институции за лица с увреждания и да се реформират в съответствие с новите критерии за качество всички съществуващи домове за стари хора. Това на практика е и най-важният етап от планираната реформа на системата на социалните услуги за дългосрочна грижа.

Ще се укрепи капацитета за предоставяне на качествени социални услуги – в координация и с цел допълняемост на мерките за подобряване на социалната инфраструктура (финансирани по ЦП 5), по ЦП

4 ще се осигурят ресурси за анализ на нуждите и потребностите на служителите/социалните работници в съответните социални услуги, институции и организации и ще бъдат финансирани действия за повишаване на техния капацитет с цел повишаване качеството на социалната работа и социалните услуги за нуждаещите се, а същевременно ще се извършва мониторинг и контрол за осигуряване и поддържане на високо качество на социалните услуги.

Особено значение за предоставянето на качествени социални и интегрирани услуги имат общините, като отговорни за предоставянето на социални услуги на местно ниво. През периода 2021-2027 ще се предоставят инвестиции за осигуряване на равен достъп до услуги, включително за дългосрочна грижа и повишаване на качеството и разширяване на обхвата на предоставяните социални услуги, въвеждане на интегрирани подходи при предоставянето им, както и развитие на интегрираното предоставяне на подкрепа и реализация на интегрирани здравно-социални услуги. Със средства от ЕСФ + ще бъдат финансирани интервенции в посока за укрепване на капацитета на системата – както на персонала, така и на общините. В периода 2014 – 2020 г. общините имаха ключова роля в сектора на социалните услуги и се утвърдиха като надежден партньор на институциите на национално ниво в грижата за уязвимите групи и тяхното социално включване, като започнаха да развиват необходимия капацитет за предоставянето им. В програмния период 2021-2027 се предвижда продължаване на ангажиментите на местните власти, в т. ч. в изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа и бъдещата Национална карта на социалните услуги в България.

Потребностите от социална инфраструктура ще бъдат съобразени с новия Закон за социалните услуги, влязъл в сила от 1 юли 2020 г. Законът предвижда планирането на социалните услуги на национално ниво да се осъществи чрез Национална карта на социалните услуги, съобразно регламентирани критерии за определяне на услугите и максималния брой на потребителите. При изготвянето на Картата ще бъдат отчетени потребностите от социални услуги на общинско и областно ниво.

Предприемането на навременни мерки, насочени към маргинализирани групи, вкл. ромите е от изключително значение за тяхното включване не само на пазара на труда, но и в социален аспект. Поради тази причина те ще продължат да бъдат фокус в програмен период 2021-2027 като целева група на хоризонтално ниво. Досегашният опит в рамките на двата предходни програмни периода показва, че хоризонталният подход дава много по-добри резултати и постига в по-голяма цялост заложените цели, отколкото таргетираните мерки в подкрепа на социално-икономическата интеграция на ромите. Освен подкрепата, предоставяна чрез хоризонталния подход, с акценти при възможност върху маргинализираните общности като целева група, социално-икономическата интеграция на общности като ромите ще бъде допълнително подкрепяна целенасочено в отделни райони, в които се очертават големи обособени групи с наличие на предизвикателства пред интеграцията. Мерките ще бъдат реализирани на териториален принцип и ще гарантират постигане на конкретно въздействие и решаване на проблеми, характерни за територията. Те ще допълват интервенциите от хоризонталните мерки. По този начин ще се осигурят възможности за включване на маргинализираните общности в по-голяма степен на пазара на труда, ще се предостави достъп до услуги, вкл. специализирани в отговор на потребностите на определени общности и насочени към превенция и преодоляване на бедността. Ще бъдат подкрепени и мерки за преодоляване на стигматизацията и предразсъдъците към тези групи от обществото с цел по-добрата им интеграция.

Във връзка с евентуални рискове от обявяване на извънредно положение или специфична извънредна ситуация, породени от форс-мажорни обстоятелства, епидемии, пандемии и други, подобни на разпространената се през 2020 г. пандемия от COVID-19, и с цел преодоляване на негативните последици от тях върху пазара на труда и в социалната сфера, ще бъдат предвидени инвестиции от ЕСФ + за специфични мерки. Такива, например, могат да бъдат мерки, насочени към запазване на заетостта, вкл. схеми за заетост и компенсации при намалено работно време без изискване за комбиниране с активни мерки, мерки за достъп до здравни грижи, вкл. за социално-икономическа интеграция на силно уязвими лица и други мерки за заетост и социално включване. Мерките могат да бъдат насочени и към сферата на здравеопазването с цел намаляване на натиска върху здравната система и кадрите в нея при разразяване на епидемични обстановки или други застрашаващи здравето ситуации. Мерките могат да подпомагат и други конкретни сектори, в зависимост от негативните последици върху заетостта в тях, породени от съответните обстоятелства.

Неблагоприятните демографски тенденции, високите нива на смъртност и намаляването на населението в трудоспособна възраст налагат реформи в системата на [здравеопазването](#). Ето защо стратегическите цели пред здравеопазването до 2030 г. са:

- Промоция на здраве и профилактика на болестите, укрепване на капацитета на общественото здравеопазване;
- Качествена и достъпна извънболнична, болнична спешна и психиатрична медицинска помощ;
- Адекватна медицинска помощ и грижи за специфични и уязвими групи от населението;
- Високоэффективен контрол на медицинската дейност;
- Ефективна политика по отношение на лекарствата и медицинските изделия;
- Изградено електронно здравеопазване и национална здравна информационна система;
- Достатъчни и квалифицирани човешки ресурси в здравеопазването и подобрени условия за обучение и работа;
- Финансова устойчивост на националната система на здравеопазване;
- Иновативна медицинска наука и практика.

Осигуряването на здраве за всички чрез ефективна промоция на здраве и превенция на болестите, условия за здравословен живот, достъпни и качествени здравни услуги изисква целенасочени инвестиции.

За подобряване на качеството на управление в здравеопазването и прогнозиране на направленията на необходимите промени за задоволяване на здравните нужди на обществото ще се направи картографиране на здравните потребности. Новите карти за здравни нужди ще съдържат демографски и епидемиологични данни, данни за предоставени услуги, както и за използването на човешки ресурси, инфраструктура и оборудване. На тяхна база ще се изготви прогнозата за потребности в областта на здравните услуги за отделните региони, области и цялата страна.

Като част от усилията за повишаване на качеството на човешкия капитал, ще бъдат осъществени интервенции, насочени към **подобряване на здравните характеристики на населението** и на работната сила, в частност. Основен фокус ще бъде адресирането на високите нива на рискови фактори, застрашаващи здравето на населението, като например тютюнопушене, употреба на алкохол, затлъстяване, небалансирано хранене, ниска двигателна активност, пътно-транспортен травматизъм. С цел намаляване на преждевременната и предотвратимата смъртност ще бъдат търсени начини и средства за повишаване на ефективността на усилията за засилване на здравната промоция и превенция, чрез използване на съвременните технологии за насърчаване и контрол на здравна профилактика, както и за повишаването на здравната култура, особено сред малцинствените групи - стимулиране на управленската отговорност за предотвратяване на здравни рискове по време на работа, включително по отношение безопасността на движението по пътищата. Ще продължи подкрепата на персонала в здравния сектор. Предмет на целенасочени интервенции ще бъде повишаването на компетенциите и уменията на високоспециализиран персонал в ключови области от здравната система: трансплантология, първична медицинска помощ, педиатрия и др. Ще продължи подпомагането на повишаването на професионалния капацитет на обучаващите се специалисти в системата на здравеопазването за придобиване на специфични за този сектор умения. Специален фокус ще бъде поставен върху квалификацията на персонала, полагащ лекарски и здравни грижи в извънболничната помощ и персонала, полагащ дългосрочни грижи.

Ще продължи политиката на **основно материално подпомагане** за преодоляване на идентифицирани лишения от пълноценна храна и основни материални продукти сред населението на страната, живеещо в бедност и социална изолация. Фокусът върху предоставянето на храни и материалната подкрепа ще бъде разширен и чрез съпътстващи дейности, които ще допринесат и за активно приобщаване на подпомаганите лица и семейства съобразно техните конкретни нужди. Предоставянето на съпътстващи мерки в рамките на подпомагането с храни и основно материално подпомагане ще бъде свързващия елемент между останалите национални и финансирани с европейски средства мерки за намаляването на бедността и социалното изключване. Мерки за най-уязвимите групи ще се реализират в сътрудничество между Програмата за развитие на човешките ресурси, Програмата за храни и/или основно материално подпомагане и Програмата за образование. Стратегическата цел на програмата за храни и/или основно материално подпомагане е да добави принос към цялостната национална политика за намаляване на бедността и за преодоляване на социалното изключване. Мерките по програмата ще адресират удовлетворяването на базовите/екзистенциални нужди на най-нуждаещите се лица, които живеят в крайна бедност, изпитват тежки материални лишения и са първата стъпка към предприемане на комплексни и устойчиви мерки за социално включване, основани на интегрирания подход. Очаква се достигане на ниво от 600 000 лица, живеещи в риск от бедност, получили храни и материална подкрепа по програмата. Бенефициентите, които ще предоставят помощта на най-

нуждаещите се, ще очертават и групират специфичния профил на подпомаганите лица. Тази информация е важна отправна точка за планиране на бъдещи мерки за социално активиране или предоставяне на друг вид подкрепа по останалите национални и финансирани с европейски средства мерки. С оглед преодоляване на социалната изолация и намаляване на зависимостта от социалната система, лицата в трудоспособна възраст, обект на подпомагане ще бъдат насочвани към мерките за включване в заетост и подобряване на уменията. Възрастните хора ще бъдат насочвани към подходящи интегрирани социални и здравни услуги, а хората с увреждания към адекватна социално-икономическа подкрепа. Предоставянето на храна за децата ще бъде свързващ елемент за насочване към реализираните на местно ниво комплексни мерки за подкрепа и развитие на родителски умения, семейно консултиране и подкрепа, а там където е възможно – и за намиране на работа на родителите като средство за преодоляване на бедността, изолацията и зависимостта от системата за социално подпомагане. Очаква се около 5 на сто от крайните получатели на подпомагането по програмата да получат подкрепа чрез различни услуги, за да преодолеят бедността и социалната изолация.

По фонд „Убежище и миграция“ **ще се осигури допълняемост** чрез инвестиции, насочени към ефективно и координирано управление на миграцията в ЕС с цел заместване на несигурните и незаконни пътища за достъп до Съюза със сигурни и легални такива. Инвестициите ще бъдат насочени към подкрепа за стабилна система за прием на граждани на трети държави, търсещи международна закрила, легална миграция на граждани на трети държави, както и ефективно връщане на лицата, които не отговарят/ вече не отговарят на условията за престой в ЕС. Инвестициите в областта на интеграцията ще включват първоначалните фази на процеса до момента на включване в системите на образованието, пазара на труда и здравеопазването.

В количествено отношение, **амбициите** към края на програмния период са:

- достигане ниво от 60 на измерение „Човешки капитал“ на DESI спрямо 28.5 в DESI 2019;
- достигане ниво от 60 на измерение „Използване на интернет услуги“ на DESI спрямо 32.5 в DESI 2019;
- достигане на ниво от 600 000 лица, живеещи в риск от бедност, получили храни и материална подкрепа по оперативната програма за храни и/или основна материално подпомагане;
- достигане ниво от 7% на участие на населението на възраст 25-64 г. в образование и обучение спрямо 2.5% към 2018 г.;
- намаляване на дела на учениците с резултати по-ниски от критичните, средно за трите области на PISA, от 46% през 2019 г. до 25%;
- намаляване на преждевременно напусналите образование и обучение до 7% спрямо 12.7% през 2018 г.;
- нарастване на нетния коефициент на записване на децата от 4 години до постъпването им в първи клас, включени в организирани групи за ранно детско развитие, до 86.3% спрямо 82.4% през 2018 г.;
- нарастване на дела на 30-34-годишните със завършено висше образование до 40% спрямо 32.7% през 2019 г.;
- нарастване на дела на учителите, които се чувстват подготвени за използване на ИКТ за преподаване до 75% спрямо 49.8% през 2018 г.;
- достигане ниво от 80% на коефициента на заетост на наскоро завършилите ПОО (1-3 години), които не продължават своето образование спрямо 68.6% през 2018 г.;
- достигане ниво от 76.5% на коефициент на заетост за населението на възраст 20-64 г. спрямо 72.4% към 2018 г.;
- достигане ниво от 5% на коефициентът на безработица на населението на възраст 15-74 г. спрямо 5.2% през 2018 г.;
- достигане ниво от 74.5% на коефициентът на икономическа активност на населението на възраст 15-64 г. от 71.5% през 2018 г.;
- намаляване дела на младежите на възраст 15-29 г., които не работят и не учат до 15.5% спрямо 18.1% през 2018 г.;
- достигане ниво от 5.8% на вариация на коефициента на заетост по райони спрямо 6.8% към 2018 г.

Цел на политиката 5: Една Европа по-близка до гражданите чрез насърчаване на устойчиво и интегрирано развитие на градските, селските и крайбрежните райони и местните инициативи

През последния програмен период в рамките на ОПРР 2014-2020 бяха финансирани инвестиции в изпълнение на интегрирани планове за градско възстановяване и развитие на 39 градски общини, като опитът от изпълнението на програмата показва както ползите, така и някои слабости на избрания подход. Като безспорно предимство се оценява наличието на предварително заделени бюджети за всяка община, в рамките на които градските власти да могат да планират своите инвестиции според конкретните нужди и приоритети на общината. Същевременно, главен недостатък беше изискването за тематично разпределение на средствата, което се оказа силно ограничаващо по отношение на изпълнението на градските стратегии и възпрепятства прилагането на подхода „отдолу – нагоре“. Като слабост на прилагания подход за градско развитие се отчита и фактът, че финансирането на градските стратегии се обезпечава с гарантирани бюджети единствено в рамките на ОПРР, която финансира ограничен набор от инфраструктурни мерки. Липсата на работещи механизми за финансиране на интегрирани проекти значително намалява ефекта от прилагането на градските стратегии.

Същевременно, по отношение на районите извън подкрепяните по ОПРР градове, възприетият на национално ниво подход за дефиниране на градски и селски райони през изминалите два програмни периода остави голяма част от територията на страната без достъп до европейско финансиране и доведе до нездравословна конкуренция между общините и задълбочаване на междурегионалните, вътрешнорегионалните и дори на общинските различия и дисбаланси.

Затова цялостното отношение, възгледи и перспективи към регионалното развитие се преразглеждат, както по отношение на синергиите между интервенциите на различните програми, така и на нивото, на което ще се осъществяват инвестициите (община, област, регион). Необходими са повече политики, базирани на спецификата на конкретните места, съответстващи на местните нужди и специфичните потенциали на всяка територия.

Като реакция на идентифицираните слабости и силни страни се предвиждат значителни инвестиции в рамките на цел на политиката 5. Предвижда се интервенциите да имат изключително териториална насоченост, като акцентът ще бъде поставен върху оползотворяването и капитализирането на местните дадености и възможности при адресирането на специфичните нужди на съответните територии и подпомагане преодоляване на вътрешнорегионалните различия. За адресирането на местните проблеми и оползотворяването на местния потенциал ще бъдат използвани предимно интегрирани подходи за териториално развитие за реализиране на синергични ефекти. Предвижда се интервенциите в рамките на интегрираните териториални подходи да се осъществяват на базата на териториални стратегии за развитие в две направления: (1) градско развитие на територията на 10 общини на големи градове от първо и второ йерархично ниво съгласно Актуализацията на Националната концепция за пространствено развитие 2013-2025 г. и (2) териториално развитие на шестте региони за планиране в страната (NUTS 2 региони).

Инвестициите по направление за развитие на регионите за планиране, предвид по-големия им териториален обхват, ще се осъществяват чрез **пакети от взаимосвързани и допълващи се интегрирани проекти (концепции за ИТИ)**, обхващащи територии с общи характеристики и/или потенциали за развитие, включващи най-подходящата комбинация от ресурси и мерки, които да бъдат използвани целенасочено за осъществяване на конкретна цел или приоритет от съответната териториална стратегия. По отношение на градското направление, взаимната обвързаност и допълняемост на инвестициите ще се осъществява на база на интегрираната териториална стратегия на всеки град (план за интегрирано развитие на община). Пакетите ще включват комбинация от проекти за инвестиции в инфраструктура, съпътствани от подходящи „меки“ мерки, като ще се търси допълняемост на инвестициите по различните програми, съфинансирани от ЕФРР и ЕСФ+, Стратегическият план за развитие на земеделието и селските райони, както и националния бюджет.

Предвидените интервенции имат за цел да стимулират прилагането на подхода „отдолу-нагоре“ чрез финансиране на проекти, инициирани от местните общности, ползващи се с висока обществена подкрепа, но предвиждат и съчетаването на местните инициативи с подхода „отгоре-надолу“, при което ще се подкрепят мерки в изпълнение на националните секторни стратегии, които същевременно адресират конкретни проблеми или потенциали на съответната територия. По-конкретно, в секторите пътна инфраструктура, образование, здравеопазване, социална политика и култура се предвижда интервенциите да се финансират, само ако съответстват на предварително разработено от съответното ведомство картографиране на нуждите в сектора. Решението за приоритетните за финансиране

инвестиции на конкретната територия се взема от териториалните органи на регионално или общинско ниво чрез подбор на концепции или проектни идеи, при който водещо е съответствието на проектните идеи със съответните териториални стратегии – плановете за интегрирано развитие на общините и интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво NUTS 2, които от своя страна съответстват на секторните политики.

Предвижда се инвестициите за градско развитие на територията на десет общини на големи градове да се финансират със средства от програма „Развитие на регионите“ 2021-2027, а териториалното развитие на регионално ниво да се подкрепя със средства от всички програми, включително и от Стратегическият план за развитие на земеделското и селските райони. Планира се ПРР и Стратегическият план за развитие на земеделското и селските райони да финансират огледални инфраструктурни мерки, като демаркацията между двете да бъде на териториална основа: СПРЗСР ще подкрепя 215 селски общини, а ПРР останалите 50 общини⁸. По този начин цялата територия на страната ще има достъп до финансиране за изпълнение на ИТИ в съответствие с интегрираните териториални стратегии за районите от ниво 2.

Интегрираните териториални стратегии за всяко от двете направления (градско и териториално) ще отчитат спецификите на съответните територии и ще предвиждат конкретни мерки за развитието им спрямо идентифицираните слабости или потенциали. За изпълнението на стратегиите на регионите от ниво 2 ще има заделен бюджет, който се определя на базата на методология, която също отчита различията и спецификите на съответните региони. Десетте големи градски общини ще бъдат групирани в клъстери и ще могат да финансират проекти в съответствие със стратегиите си в рамките на заделените за съответния клъстер средства. Разпределението на средствата за десетте градски общини се базира на показатели за брой на населението, територия, брутна добавена стойност и инфраструктура. Разпределението на бюджетите на шестте региони за развитие отчита същите показатели, но същевременно взема под внимание регионалния индекс за конкурентоспособност по отношение на иновациите, институциите, висшето образование и ученето през целия живот, ефективност на пазара на труда, население, свързано със системите за пречистване на отпадни води. Съобразено с предвиденото допълващо финансиране по линия на подкрепата за по-слабо развитите региони ще се предоставя приоритетно подпомагане на Северозападен и Северен централен регион.

В рамките на ЦП 5 ще се подпомагат предимно инфраструктурни инвестиции, които ще допълват инвестициите по останалите цели на политиката, търсейки пресечната точка между националните секторни стратегии и местните нужди и приоритети чрез съответствие с картите на нуждите от съответни услуги. Мерките ще бъдат насочени към подобряване и развитие на здравните и социалните услуги, образованието, професионалното обучение, културата, спорта и туризма, устойчивата градска мобилност, цифровата и безопасна транспортна свързаност, кръговата икономика, енергийната ефективност, достъпът до адекватни жилищни условия, достъпът до качествени публични услуги, мерки за подобряване на качеството на околната среда (включително зелена инфраструктура), мерки за насърчаване на икономическата активност (включително инвестиции в техническа инфраструктура за развитие на индустриални зони или друга инфраструктура за развитие на икономически дейности и подпомагане на иновациите и развитието на МСП). Основна цел на планирания интегриран подход е създаването на жизнени, силни и устойчиви региони посредством подкрепа на балансираното териториално развитие чрез изграждането на полицентрична мрежа от градове, насърчаване на икономическия растеж чрез използване на специфичния потенциал на териториите и справяне с негативните демографски тенденции чрез насърчаване на икономическата активност и създаване на привлекателна среда за живот с възможности за образование, култура, забавления, спорт, работа и отдих.

В рамките на интегрирания териториален подход ще се търси подобряване на свързаността на северните и южните територии на страната и създаване на функционални връзки, които да насърчат развитието на икономическия потенциал на районите и населените места чрез осигуряването на подходяща инфраструктура, включително транспортна свързаност, зелени инвестиции, икономически зони. Инвестициите в областта на транспорта ще обхващат основно пътища от I-III клас от републиканската пътна мрежа на територията на цялата страна, в съответствие с картирането на нуждите в сектора, изготвено на национално ниво. Същевременно, с оглед подпомагане на социалното включване и икономическото развитие, при идентифициране на необходимост от страна на

⁸ Посоченото разпределение е базирано на предложението за промяна в дефиницията за селска община, според което селски са общините, чийто градски център е с население до 15 000 жители (при текущата дефиниция селски са общините с население в градския център до 30 000 жители).

съответните заинтересовани страни на местно ниво, подкрепено със солидна обосновка, е възможно да бъдат финансирани и инвестиции в четвъртокласни пътища на територията на градските общини като по този начин се създават предпоставки за липса на бели петна по отношение на интервенциите в пътна инфраструктура, като с цел ефективно управление на средствата инвестиции в пътната мрежа от IV-ти клас ще се извършват при критерии за отчитане на броя население, наличие на структуроопределяща икономическа дейност, липса на достъп до здравеопазване, образование и социални услуги за конкретната територия в обхвата на съответната концепция за ИТИ. В допълнение, инвестициите в пътна инфраструктура задължително ще се съчетават с мерки за пътна безопасност.

В тази насока съществена ще е ролята на **градовете като двигатели за растеж**, творчество и иновации: ще се подкрепя създаването на иновативни мрежи между градовете и на функционални връзки между градовете и селските райони. Ще се насочат усилия за създаване на умни градове, където чрез дигиталните и телекомуникационните технологии ще се повишава ефективността на традиционните мрежи и услуги като градски транспорт, безопасност на градската среда и трафика, административни услуги и достъп до култура и спорт. Специален фокус на инвестициите ще бъде насърчаването на устойчивата градска мобилност чрез развитието на интегрирани мултимодални транспортни системи в градовете, включително нов екологосъобразен подвижен състав, на база на интегрираните териториални стратегии, в които са включени елементи на планове за устойчива градска мобилност. Мерки за устойчива градска мобилност ще се подкрепят както в рамките на градските инвестиции, така и в обхвата на ИТИ в регионите за развитие от ниво 2, като ще бъдат насочени към развитието на конкретни функционални зони с цел улесняване на трудовата мобилност на населението. В допълнение към мерките по ЦП 2, адресиращи замърсяването на въздуха, инвестициите по ЦП 5 ще насърчават изграждането на зарядни станции за електромобили в рамките на строителните граници на градовете и по общинската пътна мрежа, както и подмяната на превозните средства на обществения градски и междуселищен транспорт с нискоемисионни такива, отново в съответствие с мерките за устойчива мобилност, предвидени в съответните интегрирани териториални стратегии. В областта на спорта, интервенциите ще се фокусират върху изграждането и модернизирването на устойчива и приобщаваща инфраструктура, както за масов, така и за професионален спорт в регионите, като се отчита и ролята на организирането на големи спортни събития и на възможностите за спорт и физическа активност за развитието на градовете и за туризма.

Предвижда се в рамките на тази цел на политиката да бъдат подкрепяни инвестициите за прилагане на инфраструктурни мерки за подобряване на енергийната ефективност на сградния фонд, по специално по отношение на публичните и жилищни сгради, като тези мерки ще бъдат съчетавани с интервенции за зелена инфраструктура в градовете и ще имат реален принос към цел на политиката 2. Инвестициите в сграден фонд ще включват и обновяване на съществуващите общински жилища, както с оглед повишаване на техните енергийни характеристики, така и с цел подобряване достъпа на населението до адекватни жилищни условия. Мерките ще се допълват с такива в рамките на ЦП 2 за подобряване на качеството на атмосферния въздух чрез подмяна на топлоуреди на твърдо гориво приоритетно в енергийно ефективни жилища и в такива, включени в мерки за енергийно обновяване на жилищни сгради и кумулативно ще имат принос към ЦП 2. Обосновката на интервенциите са констатациите в Националната програма за подобряване качеството на атмосферния въздух (2018-2024 г.), че „Мерките за подобряване на енергийната ефективност на сградния фонд – както на нови, така и на съществуващи сгради – биха допринесли значително за спестяване на енергия, ... и намаляване на емисиите на замърсители на въздуха“. Инвестициите в зелена инфраструктура в градовете по ПРР ще се допълват и/или надграждат от мерките за изграждане на зелени системи/пояси по ПОС – специфични растителни видове с най-висока степен на задържане на ФПЧ от вторично разпрашаване, което ще доведе до синергичен ефект по отношение на градската среда и чистотата на въздуха в градовете с нарушено КАВ.

Специфичен акцент на тази цел на политиката, както на градско/общинско, така и на регионално ниво, ще бъдат интервенциите в областта на здравеопазването, туризма и културата.

По отношение на **здравеопазването** в рамките на ЦП 5 ще се подкрепи продължаващото провеждане на политиката за реформа в сектора чрез инвестиции в извънболничната и болничната сфера, свързани със създаване на равни възможности за населението в отделните региони за достъп както до профилактика и превенция, така и до навременно и качествено болнично лечение. Приоритетни ще бъдат направленията за превенция на заболяванията, както и подкрепа за лечение на сърдечно-съдови, онкологични и неврологични заболявания, които според анализите имат най-висока концентрация на нужди и потребности от подобряване на услугите, като същевременно сърдечно-съдовите и онкологичните заболявания са водещите причини за умираанията в страната (със съответно 64.4% и

16.9% от умираяните през 2019 г.). В рамките на приоритетните направления ще се подпомагат и мерки като развитие на телемедицината, мобилни кабинети, доставки на специализирано оборудване за болниците (вкл. за транспорт по въздух).

В областта на **туризма**, интервенциите ще бъдат фокусирани върху опазване, развитие и популяризиране на публичните туристически активи и свързаните с тях туристически услуги. Ще се акцентира на специализираните и нишови продукти в съответствие с потенциала на конкретната територия, при следване на стратегическия подход за специализация на деветте туристически района в страната. Ще продължат мерките, насочени към съхраняване и развитие на природното наследство, включително чрез инвестиции в обекти за социален туризъм (напр. хижи), като използването на икономическия потенциал ще бъде осъществявано по максимално щадящ околната среда начин – чрез развитието на устойчиви форми на туризъм, като екотуризъм. При осъществяване на интервенциите, свързани с опазване, развитие и популяризиране на **културата и културното наследство**, също ще бъде следван стратегически подход, като подкрепата ще бъде съсредоточена върху предварително определени обекти от национално и световно значение, имащи най-голям потенциал за привличане на туристи и съответно за генериране на растеж, алтернативна заетост и намаляване на процеса на обезлюдяване в регионите, особено в такива, в които културното наследство е единственият ресурс. Ще се постави фокус и върху ролята на културата като фактор на устойчивост, идентичност и сближаване, за подобряване на качеството на живот и стимулиране на социално-икономическото развитие. В допълнение ще бъдат предприети действия за устойчивото управление на културата и културното наследство чрез разработването на Планове за опазване и управление на обектите на недвижимото културно наследство и изграждане на необходимата материална и техническа инфраструктурата за създаване на ключови регистри и дигитализация на културни ценности.

Видовете дейности по тази цел, финансирани чрез **ЕФМДРА** ще подкрепят създаването на предпоставки за растеж на устойчивата синя икономика и стимулиране на развитието на общностите, занимаващи се с рибарство и аквакултури, в крайбрежните и вътрешните райони. С подпомагането на стратегиите за ВОМР по ЕФМДРА се цели местните общности да използват по-пълноценно своите възможности, предлагани от устойчивата синя икономика, превръщайки ги в основа за развитието на екологичните, културните, социалните и човешките ресурси. Стратегиите могат да са съсредоточени върху рибарството, но са допустими и по-широки стратегии, насочени към диверсификация на районите за рибарство.

Очакваните **резултати** по ЦП 5 включват устойчиво развитие на районите на база местните потребности, специфики и ресурси.

В качествено отношение, амбициите към края на програмния период са за:

- добра пространствена интеграция на пътищата от I-III клас и общинските пътища в TEN-T мрежата и повишаване на пътната безопасност;
- изграждане на устойчивост на местния бизнес чрез създаване на условия за по-добро развитие на местната икономика и оползотворяване на туристическия и културен потенциал;
- осигуряване на населението с по-екологичен и енергоспестяващ транспорт;
- по-добър достъп до качествени публични, здравни, социални, културни, спортни и образователни услуги.

Очаква се интервенциите да допринесат за постигане на следните резултати:

- достигане на стойност на показателя вариация на БВП на глава от населението по региони (%) от 34% при 37.5% за 2017;
- достигане на стойност на Европейски индекс за регионална конкурентоспособност (медиана) от 20 при 9.8 за 2016;
- нарастване на БВП на глава от населението в преобладаващо градските райони до 135% от средното за ЕС спрямо 106% през 2018 г.;
- годишно първично потребление на енергия (от които: жилища, обществени сгради, предприятия и други) – 168 360 MWh / год.;
- очаквани емисии на парникови газове – 39 182 тона CO₂eq / година;
- годишен брой на ползвателите на здравни услуги – ... лица/годишно;
- посетители на подкрепените културни и туристически обекти – 336 777 лица/годишно.

Инвестициите по ЕФРР и ЕФМДРА **ще се допълват с интервенциите**, финансирани с национални средства или други фондове на ЕС за:

- насърчаване на дигитализацията и умната специализация на регионално и местно ниво;
- насърчаване на устойчивата и мултимодална мобилност;
- подпомагане на трудовата мобилност и адаптация към нуждите на пазара на труда;
- стимулиране на икономическата активност и оползотворяване на местните потенциали;
- рециклирани средства от прилагането на финансовите инструменти в програмни периоди 2007-2013 и 2014-2020;
- устойчивото развитие на общностите, заети с рибарство и аквакултури в крайбрежните и вътрешните региони.
- развитие на екологичните, културните, социалните и човешките ресурси в рибарските райони;
- изпълнение на мерки в областта на защитата на обществените пространства и критичната инфраструктура, финансирани по фонд „Вътрешна сигурност“ 2021-2027;
- подобряване на енергийните характеристики на публични и многофамилни жилищни сгради, финансирани по Механизма за възстановяване и устойчивост;
- мерки, включени в областните Планове за справедлив преход, финансирани по Механизма за справедлив преход.

3. Contribution to the budgetary guarantee under Invest EU with justification {8(1)(e) 10(1)}

Table 2. Contribution to Invest EU

	Category of regions	Window 1 (a)	Window 2 (b)	Window 3 (c)	Window 4 (d)	Amount (f) = (a) + (b) + (c) + (d)
ERDF	More developed					
	Less developed					
	Transition					
	Outermost and northern sparsely populated					
ESF+	More developed					
	Less developed					
	Transition					
	Outermost and northern sparsely populated					
CF						
EMFAF						
Total						

Justification taking into account how those amounts contribute to the achievement of policy objectives selected in the PA in line with Art. 991) of InvestEU Regulation

[3 500]

4. Transfer between category of region with justification {8(1)(d) 105}

[Table 3. Transfer between categories of region]

Category of region	Allocation by category of region*	Transfer to:	Transfer amount	Share of the initial allocation transferred	Allocation by category of region after the transfer
(a)	(b)	(c)	(d)	(g)=(d)/(b)	H=(b)-(d)
Less developed		More developed			
		Transition			
More developed		Less developed			
Transition		Less developed			
		More developed			

*Initial allocation by category of region as communicated by the Commission after transfers referred to in tables 2-4, applicable to ERDF and ESF+ only

Justification [3 500]

4bis The form of Union contribution for technical assistance {8(1)(d bis)}

The choice of the form of the Union contribution to technical assistance	☒ Technical assistance pursuant to Article 30 (4)*
	☐ Technical assistance pursuant to Article 30 (5)**

*If chosen table 6bis is to be filled in

**If chosen table 6 is to be filled in

[3 500]
----

5. Preliminary financial allocation from ERDF, CF, ESF+, EMFF by policy objective {8(1)(c)}

Table 4. Preliminary financial allocation from ERDF, CF, ESF+, EMFAF by policy objective*

Policy objectives	ERDF	Cohesion Fund	ESF+	EMFAF	Total
Policy objective 1	1 695.06				1 695.06
Policy objective 2	1 662.07	637.82		64.61	2 364.50
Policy objective 3	661.87	596.53			1 258.40
Policy objective 4			2 520.00		2 520.00
Policy objective 5	1 498.78			15.30	1 514.08
Technical assistance according to Article 30 (4)	200.94	31.65	105.00 ⁹	5.04	342.63
Technical assistance according to Article 30 (5)					
Technical assistance according to Article 32	22.29				22.29
Total	5 741.00	1 266.00	2 625.00	84.95	9 716.95

*Policy objectives according to Article 4(1), CPR

Justification [3 500]
----

⁹ С оглед улесняване прилагането на програмите се планира техническата помощ в Програмата за техническа помощ и в Програмата за транспортна свързаност да бъдат еднофондови чрез трансфер от ЕСФ към ЕФРР, съответно от ЕФРР към КФ, на основание чл. 21 от проекта за Общ регламент, който да бъдат направени при окончателното одобрение на финансовото разпределение, когато ще има яснота по действително необходимия трансфер и условията за извършването му.

6. List of programmes {8(1)(f) 104}

Table 6. List of programmes with preliminary financial allocations* {8(1)(f) 104}

Title [255]	Fund	Category of regions	EU contribution	National contribution	Total
Programme 1	ERDF	More developed			
		Transition			
		Less developed			
		Outermost and northern sparsely populated			
Programme 2	CF				
Programme 3	ESF+	More developed			
		Transition			
		Less developed			
		Outermost and northern sparsely populated			
Total	ERDF, CF, ESF+				
Programme 4	EMFAF				
Total	All funds				

*Programme may be multifund in line with Article 20(1) CPR (as priority can be multifund in line with article 17(2) CPR)

Table 6bis. Preliminary financial allocation from each of the Funds to technical assistance at national level and breakdown of financial resources by programme and category of regions*¹⁰ {8(1)(d bis)}

Title [255]	Fund	Category of regions ¹¹	EU contribution		National contribution	Total
			EU contribution without TA acc. to 30 (4)	EU contribution for TA acc. to 30 (4)		
Програма Развитие на регионите	ERDF	More developed				
		Transition				
		Less developed	1 521.07	37.80	275.09	1 833.96
		Outermost and northern sparsely populated				
Програма за конкурентоспособност и иновации в предприятията	ERDF	More developed				
		Transition				
		Less developed	1 290.66	31.89	233.39	1 555.94
		Outermost and northern sparsely populated				

¹⁰ Разпределението по фондове и по програми съответства на постигнатите договорености на Извънредното заседание на Съвета през м. юли 2020 г., онагледени във фиш № 86 на ЕК от 09 септември 2020 г.

¹¹ Разпределението региони в преход – слабо развити региони ще бъде направено на по-късен етап, като съответно ще бъде преизчислено и съответстващото национално съ-финансиране.

Програма Околна среда	ERDF	More developed				
		Transition				
		Less developed	882.04	37.64	162.30	1 081.98
		Outermost and northern sparsely populated				
Програма Околна среда	CF		637.82		112.56	750.38
Програма Транспортна свързаност	ERDF	More developed				
		Transition				
		Less developed	982.01	6.42	174.43	1 162.86
		Outermost and northern sparsely populated				
Програма Транспортна свързаност	CF		596.53	31.65	110.86	739.04
Програма за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация	ERDF	More developed				
		Transition				
		Less developed	864.29	21.22	156.27	1 041.78
		Outermost and northern sparsely populated				
Програма Образование	ESF+	More developed				
		Transition				
		Less developed	748.58	20.45	135.71	904.74
		Outermost and northern sparsely populated				
Програма Развитие на човешките ресурси	ESF+	More developed				
		Transition				
		Less developed	1 591.42	39.57	287.82	1 918.81
		Outermost and northern sparsely populated				
Програма Храни и основно материално подпомагане	ESF+	More developed				
		Transition				

		Less developed	180.00	7.50	33.09	220.59
		Outermost and northern sparsely populated				
Програма Техническа помощ	ERDF	More developed				
		Transition				
		Less developed		65.97	11.64	77.61
		Outermost and northern sparsely populated				
Програма Техническа помощ	ESF+	More developed				
		Transition				
		Less developed		37.48	6.61	44.09
		Outermost and northern sparsely populated				
Total	ERDF, CF, ESF+		9 272.13	337.59	1 695.84	11 305.56
Програма за морско дело, рибарство и аквакултури	EMFAF		79.90	5.04	21.24	106.18
Total	All funds		9 352.03	342.63	1 721.00	11 437.94

*Programme may be multifund in line with Article 20(1) CPR (as priority can be multifund in line with article 17(2) CPR)

Table 7: List of Interreg programmes {8(1) 2nd subparagraph}

Programme 1	Двустранна програма за трансгранично сътрудничество по външните граници на Европейския съюз между Република България и Република Сърбия
Programme 2	Двустранна програма за трансгранично сътрудничество по външните граници на Европейския съюз между Република България и Република Турция
Programme 3	Двустранна програма за трансгранично сътрудничество по външните граници на Европейския съюз между Република България и Република Северна Македония
Programme 4	Двустранна програма за трансгранично сътрудничество по вътрешните граници на Европейския съюз между Република България и Република Гърция
Programme 5	Двустранна програма за трансгранично сътрудничество по вътрешните граници на Европейския съюз между Република България и Република Румъния
Programme 6	Многостранна програма за трансгранично сътрудничество „Черноморски басейн 2021–2027“
Programme 7	Програмите за трансгранично сътрудничество „Дунав“
Programme 8	Програма за сътрудничество в района на Средиземно море

Programme 9	Програмите за междурегионално сътрудничество „ИНТЕРРЕГ Европа“
Programme 10	Програма за междурегионално сътрудничество „ИНТЕРАКТ“
Programme 11	Програма за междурегионално сътрудничество „ЕСПОН“
Programme 12	Програма за междурегионално сътрудничество „УРБАКТ“

7. A summary of the actions planned to reinforce administrative capacity of the implementation of the funds {8(1)(g)}

С цел подпомагане на ефективното и ефикасно изпълнение на Кохезионната политика на ЕС, техническата помощ (хоризонтална и по програми) ще подкрепя по координиран и допълващ се начин инвестиции в 3 основни направления¹²:

1. По-нататъшно укрепване капацитета на звената, отговорни за координацията, управлението, отчетността и одита на средствата и на бенефициентите:

- продължаване на мерките за изграждане на **ефективна и ефикасна система за управление на средствата от ЕС** чрез осигуряване на необходимите нива на компетентност и мотивация на служителите в нея;
- продължаване на подкрепата за хоризонтални звена за **изпълняване на методологическите им функции**, свързани с управлението на средствата от ЕС;
- изграждане на капацитета, необходим за управление и координация на **интегрирания подход за териториално развитие**, вкл. чрез създаване на механизми за въвлечане на заинтересованите страни и за осигуряване на активен граждански диалог;
- предоставяне на целенасочена подкрепа за **изграждане на партньорства и за разработване и изпълнение на интегрирани проекти за териториално развитие**;
- по-нататъшно укрепване **капацитета на бенефициентите**, базирано на анализи на основните слабости и нужди за повишаване на капацитета по видове бенефициенти;
- подобряване капацитета на **ключови бенефициенти със секторно значение**, особено на тези, срещащи особени затруднения при изпълнението на проекти през периода 2014-2020 г., както и на нови за съответната програма групи бенефициенти.

2. Подобряване на стратегическото координиране, програмиране, планиране, изпълнение, мониторинг, оценка и контрол на Кохезионната политика и на секторните политики, попадащи в обхвата на финансирането ѝ:

- подобряване капацитета за **разработване на политики и стратегии**, служещи за основа за изпълнението на програмите, вкл. чрез целенасочени мерки за ключови сектори;
- подкрепа за **реформиране на ключови политики** с цел повишаване добавената стойност на инвестициите;
- осигуряване на **регионална и местна перспектива в дизайна на политики и програми** и предоставяне на целенасочена подкрепа за изготвяне на стратегии, адресиращи специфични регионални/местни предизвикателства или дисбаланси;
- осигуряване на устойчивост на стратегическото планиране и дизайна на политики чрез подкрепа за **мониторинга на изпълнението на политиките и стратегиите** (вкл. в контекста на отключващите условия);
- **засилване ролята на оценките** като инструмент за повишаване на ефективността и ефикасността на програмите чрез изграждане на култура за оценки, обмяна на знания и сътрудничество, укрепване на капацитета за планиране и възлагане на оценки, осигуряване на данни, необходими за целите на оценките (вкл. на регионално ниво) и използване на резултатите от оценките за бъдещо реформиране на политиките;

¹² Трите направления са дефинирани на база Пътната карта за административен капацитет, разработена в рамките на Пилотната инициатива на ЕК за изграждане на капацитет (Pilot action on frontloading administrative capacity building)

- прилагане на хоризонтална координация за оползотворяване на **тематичните синергии между сектори, програми и интервенции** с цел насърчаване на по-високата добавена стойност на инвестициите и подобряване на тяхната цялостна ефективност и ефикасност;
- по-ефективно прилагане на **принципа на партньорство** и подкрепа за **въвличане** на гражданското общество, социалните партньори и други заинтересовани страни **в разработването, мониторинга, изпълнението и оценката на политики и програми чрез активен граждански диалог**, обществени консултации;
- оползотворяване на възможностите за **подкрепа от международни институции** с доказана експертиза в областта на стратегическото планиране, изработване на политики и оценки (СБ, СИЦ, ОИСР и др.).

3. Подобряване на средата за изпълнение на програмите чрез по-нататъшно оптимизиране на правилата и процедурите за управление на средствата от ЕС и намаляване на административната тежест:

- извършване на цялостни прегледи на правилата и процедурите за изпълнение на програмите с цел тяхното **оптимизиране и опростяване**;
- **надграждане на ИСУН** с цел по-нататъшно ограничаване на административната тежест и свръхрегулирането, подобряване обмена на данни между администрациите и извличане на структурирани данни за целите на анализи и оценки на различни нива;
- прилагане на всеобхватни мерки, насочени към намаляване броя и сериозността на нередностите, свързани с **обществените поръчки** и съответните финансови корекции (напр. оптимизиране на правила и вътрешни процедури, предоставяне на методологическа помощ, изготвяне на стандартни документи/чек-листа и др.) на базата на цялостен анализ на установените нередности;
- осигуряване на съответствие с правилата за **държавни помощи** и по-добро оползотворяване на възможностите на различните режими чрез засилване капацитета на УО в областта, подобряване на ефективността и ефикасността на звеното за държавни помощи и на сътрудничеството му с УО;
- насърчаване на **по-широкото прилагане на финансови инструменти** чрез популяризиране на възможностите за финансиране, потенциалните ползи за крайните получатели и ефектите от прилагане на инструментите;
- насърчаване на **по-широкото прилагане на формите на опростени разходи**, вкл. чрез трансфер на добри практики;
- осигуряване на **публичност** на инвестициите и предоставяне на равен достъп до информация и възможности за финансиране чрез доразвиване на www.eufunds.bg, развитие и координация на Мрежата от 27 Областни информационни центрове, координация на Национална мрежа на служителите по комуникация на програмите по ЕСИФ, организиране на кампании за информация и публичност и сътрудничество с медиите.

8. A summary of the assessment of the fulfilment of relevant enabling conditions referred to in Article 11 and Annexes III and IV {8(1) 3rd subparagraph}

Enabling condition	Fund	Selected specific objective (n/a to the EMFF)	Summary of the assessment
			[1 000]